

International Center for Economic Growth
Európai Központ

MUNKAFÜZET 13

BAKÁCS ANDRÁS (MTA VKI) – BORKÓ TAMÁS (ICEG EC):

***AZ ÁLLAMI SZEREPVÁLLALÁS EURÓPAI
MODELLJEI: A MEDITERRÁN, A SKANDINÁV,
AZ ANGOLSZÁSZ, VALAMINT A NÉMET-
FRANCIA KONTINENTÁLIS MODELL –
TANULSÁGOK MAGYARORSZÁG SZÁMÁRA***

2006 JÚNIUS

6/B Dayka Gábor Street, Budapest, H-1118

Tel: +36 (1) 248-1160 E-mail: office@icegec.hu Web-site: www.icegec.org

International Center for Economic Growth
Európai Központ

MUNKAFÜZET 13.

BAKÁCS ANDRÁS (MTA VKI)* – BORKÓ TAMÁS (ICEG EC):

***AZ ÁLLAMI SZEREPVÁLLALÁS EURÓPAI
MODELLJEI: A MEDITERRÁN, A SKANDINÁV,
AZ ANGOLSZÁSZ, VALAMINT A NÉMET-
FRANCIA KONTINENTÁLIS MODELL –
TANULSÁGOK MAGYARORSZÁG SZÁMÁRA***

* Bakács András a Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Kutató Intézetének tudományos munkatársa

TARTALOMJEGYZÉK

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ.....	4
BEVEZETŐ	6
A MODELLEK RÖVID ISMERTETÉSE.....	7
KONTINENTÁLIS, NÉMET-FRANCIA MODELLEK	7
ANGOLSZÁSZ, LIBERÁLIS MODELLEK.....	9
MEDITERRÁN, DÉLI MODELLEK	9
SKANDINÁV, ÉSZAKI MODELLEK.....	10
MAGYARORSZÁG, MINT AZ EU ÚJ TAGJA – ÚJ MODELLEK?	10
A MODELLEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA	12
A MODELLEK ÉS MAGYARORSZÁG LISSZABONI INDIKÁTOROKKAL MÉRT TELJESÍTMÉNYE	19
VERSENYKÉPESSÉG – NÖVEKEDÉS ÉS TERMELÉKENYSÉG	19
MUNKAERŐPIAC	22
TUDÁSALAPÚ GAZDASÁG - KUTATÁS, FEJLESZTÉS, INNOVÁCIÓ, OKTATÁS	24
AZ IKT SZEKTOR ÉS ÁLLAMI SZEREPVÁLLALÁS SKANDINÁV MÓDJA FINN PÉLDA ALAPJÁN	27
IKT SZEKTOR.....	28
E-SKANDINÁVIA	29
BROADBAND.....	30
KÖVETKEZTETÉSEK.....	33
FELHASZNÁLT IRODALOM.....	35

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ¹

1. Az EU-15 országok állami szerepvállalás, a piachoz való viszony, az újraelosztás mértéke alapján különböző csoportokba sorolhatóak. Ezek a csoportok egyfajta modelleket definiálnak. A tanulmány négy modell alapján veszi számba az EU-15 országok állami szerepvállalás szerinti jellemzését, összehasonlítását. Ez a négy modell: skandináv, angolszász, kontinentális és mediterrán. Ezek a modellek és az azon belül lévő országok markáns sajátosságokat mutatnak.
2. A modellek statikus összehasonlítása és dinamikus szemléletű értékelése alapján a négy piacgazdasági és szociális modell közül a skandináv és az angol-szász modellek tűnnek a legsikeresebbnek a figyelembe vett szempontok alapján.
3. Az állami szerepvállalás, a jövedelem újraelosztás mértéke, valamint a jóléti kiadások nagysága, azaz az állam mérete önmaguk nem determinálják egy gazdaság sikerességét vagy sikertelenségét. A skandináv modell kitűnő példája a hatékony és ugyanakkor méltányos szociális rendszer működtetésének, jelentős jövedelemát csoportosítás útján. A piaci szemlélete az angolszász-modellhez áll közel abban az értelemben, hogy a torzító állami intervenciók száma a többi modellhez viszonyítva minimális.
4. A hatékony állami szerepvállalás akkor valósul meg - a modellek vizsgálata alapján – ha az állam képes a központosított források hatékony felhasználására és az értéket pénzért (value for money) jellegű szolgáltatások nyújtására. Ezeket a célokat abban az esetben tudja megvalósítani az államháztartás, ha átlátható rendszereket működtet, vagyis kizárja a korrupciót és növeli az olyan jellegű szolgáltatásokat, amelyek csökkentik a korrupció lehetőségét. Erre legalkalmasabb eszköz az e-szolgáltatások minél szélesebb körűvé tétele.
5. A modellek összehasonlítása során Magyarország állami szerepvállalási és teljesítményértékelési vizsgálata is megtörtént. Viszonylag magas, kontinentális és mediterrán modell közötti összes bevétel alapján mért állami újraelosztás. GDP arányosan alacsony a jóléti kiadások szintje, amelynek szerkezete leginkább a kontinentális modellekéhez hasonlít, ami minőségileg alacsony hatékonyságú és magas méltányosságú szociális államot takar. Versenyképesség szempontjából országunk a mediterrán országokkal körülbelül azonos súlycsoportot képvisel, piaci filozófia alapján pedig a liberális és az intervencionista modell egyvelegét alkalmazza. Az állami szerepvállalás hatékonysága alacsony, hogyha Magyarország korrupciós indexét és az IT állami szolgáltatások gyenge kiépítettségét nézzük.
6. A lisszaboni indikátorok fényében, míg a termelékenység és a reál-növekedés tekintetében kedvező képet kapunk, addig a foglalkoztatottság és munkanélküliség vonatkozásában leginkább a mediterrán és kontinentális modellhez hasonló teljesítmény rajzolódik ki. Hasonló a helyzet a tudás-alapú gazdaság esetében is, ahol ugyan az input jellegű, uniós átlagot meghaladó mutatók tekintetében Magyarország jól áll, addig az output jellegűeknél igen rosszul, tehát egy kvázi IKT tranzit ország vagyunk. Ha a csak a K+F-re fordított kiadások arányát nézzük, Magyarország még a mediterrán átlagot sem éri el.

¹ A tanulmány az Informatikai és Hírközlési Minisztérium (IHM) és az ICEG Európai Központ közötti megállapodás keretében készült. A tanulmány szerzői köszönetet mondanak az IHM-nek a projekt megvalósítása érdekében nyújtott anyagi és szellemi támogatásért.

7. Magyarország a tanulmányban vizsgált indikátorok és mutatók alapján leginkább a konzervatív és mediterrán modellhez. Azonban az állam mérete alapján a skandináv modellhez áll közelebb.
8. Az állami szerepvállalás skandináv módja követhető példa, amennyiben a magas újraelosztás párosul a hatékonyabb állam irányába tett lépésekkel, többek között az IKT irányultságú gazdaság és szolgáltató állam kiépítésével.
9. A skandináv állami szerepvállalás IKT területén megnyilvánuló gyakorlata – a jelentős fejlettségbeli és kulturális különbségek ellenére – számos tanulsággal jár Magyarország számára. A finn példa behatóbb vizsgálata azt mutatja, hogy az állami részről e-szolgáltatások és az információs társadalom infrastrukturális ellátottsága útján megnövelt IKT kereslet összekapcsolódva megfelelő nemzeti iparági fejlődéssel nem csak az IKT szektor számára járhat jelentős termelékenységi és növekedési haszonnal, de az állam működésének hatékonyabbá tételével az egész gazdaságban pozitív növekedési hatásokat eredményezhet.
10. A skandináv gazdaságok globalizációra adott sikeres válaszai közül a szélessávú internet és az e-szolgáltatások fejlesztése területén tett állami beavatkozás jellege az, amely hasznosítható elemként jelentkezhethet a magyar állam számára.
11. Ennek fő elemei a következők. Terjeszteni kell a köztudatban az internet használat jelentőségét és hasznait (marketing). Deregulációt kell végrehajtani az internet szolgáltatók piacán (verseny növelés és árcsökkentés irányába). Árcsökkentés irányába kell lépéseket tenni. K+F támogatása az IKT szektorban. A szélessávú internet infrastrukturális feltételeit kell javítani. Mindezeket egy összefogó stratégia mentén kell megvalósítani széleskörű társadalmi aktivitással, az állampolgárok és a privát szektor oldaláról.
12. Magyarország elkerülhetetlen államháztartási reformok előtt áll, amelyeket mindenképpen célszerű lenne összekapcsolni az e-szolgáltatások erőteljes fejlesztésével, valamint a digitális megosztottság (digital divide) csökkentésével.

BEVEZETŐ

Magyarország számára sok tanulsággal szolgálhatnak az európai modellekben alkalmazott gazdaságpolitikák, állami szerepvállalás jellegének áttekintése. Magyarország ugyan sok tekintetben hasonlít pl. a mediterrán modell gazdaságaira (magas az állami újraelosztás aránya, alacsony az állami szektor hatékonysága, jelentősek az egyensúlyi problémák, kiterjedt a párhuzamos gazdaság, stb.), az ún. sikeres európai gazdasági modellek, elsősorban a skandináv és az angolszász modell sajátosságai számos hasznos és alkalmazható eleme adoptálható lenne egy innovatívabb, rugalmasabb, hatékonyabb gazdasági struktúra kialakítása érdekében.

Az európai gazdasági modellek (négyet különböztet meg a szakirodalom) országainak tapasztalatai közül összevetnénk a sikeres és kevésbé sikeres mintákat arra keresve a választ, hogy a modellre jellemző azonos peremfeltételek ellenére/mellett egyes gazdaságok miért bizonyultak sikeresebbnek másoknál és ebből milyen következtetések adódnak a hazai gazdaságpolitika számára.

A tanulmány ennek megfelelően röviden bemutatja az egyes gazdasági modelleket, majd rövid statikus összehasonlításra kerül sor. A következő fejezetben a lisszaboni indikátorok alapján a gazdasági modellek teljesítménye kerül górcső alá. A tanulmány második fele az IKT területén megvalósuló skandináv jellegű állami szerepvállalást tanulmányozza a finn ország példán keresztül.

Az értekezés zárásaként a modellek vizsgálatából adódó következtetések kerülnek megfogalmazásra az állami szerepvállalás jellegével, valamint a szűken vett IKT szektor vonatkozásában megnyilvánuló állami beavatkozás szükségességével kapcsolatban Magyarország számára.

A MODELLEK RÖVID ISMERTETÉSE

A közgazdasági szakmai folyóiratok, munkafüzetek az Európai Uniót gyakran egy egységes gazdaságként említik és értékelik, miközben figyelmen kívül maradnak azok a jelentős különbségek, amelyek a piacgazdaságot működtető állami, piaci struktúrákban megfigyelhetők.

A közgazdasági szakma négy jól elkülöníthető modellt különböztet meg. Tito Boeri² vagy André Sapir³ szerint az európai államok négy jól elkülöníthető csoportba sorolhatók be, az állami szerepvállalás jellege szerint:

- A kontinentális, avagy német-francia modell (Ausztria, Belgium, Franciaország, Németország, Luxemburg)
- A mediterrán, avagy déli modell (Görögország, Olaszország, Portugália, Spanyolország)
- Az északi, avagy skandináv modell (Dánia, Finnország, Svédország és Hollandia)
- Az angolszász modell (Egyesült Királyság és Írország)

Az eltérő modellek használata az aggregálás által elfed csoporton belüli különbségeket, ugyanakkor nagyobb vonalakban az egyes modellekhez tartozó országok elkülöníthetőek szociális gondoskodási, jövedelemelosztási, költségvetési szerepvállalási, adóztatási, piaci filozófiai, szabályozási szempontból.⁴

Az egyes modellekhez való tartozást számos tényező predesztinálja, mint például a földrajzi elhelyezkedés, a tradíciók, a gazdasági érdekek, a civil szervezetek működése, a kormányzati kultúra és az értékek stb.

KONTINENTÁLIS, NÉMET-FRANCIA MODELL

*A kontinentális modell (Ausztria, Belgium, Franciaország, Németország, Luxemburg) – nagyvonalú munkanélküli- és nyugdíjellátás, az elbocsátásokra vonatkozóan szigorú munkajogi szabályok, jelentős jövedelem-újraelosztás, a társadalom viszonylag kis része él szegénységben, a jövedelmek szóródása alacsony.*⁵

A konzervatív-kontinentális modell sokkal inkább összetett modell, mint mondjuk az északi vagy az angolszász társai. Az ide tartozó országok közötti különbségek sokkal árnyaltabbak, ugyanakkor néhány közös tulajdonság megfigyelhető.

A modell közepesen magas adószintekkel operál a jövedelem és vagyonadók tekintetében 17-19%. A munkabéreket terhelő közterhek fedezik a társadalombiztosítási rendszer működését, amely sokkal nagyvonalúbb transzfereket biztosít, mint annak angolszász megfelelője. Ezen transzferek elsősorban foglalkoztatás alapúak, valamint kereset és hozzájárulás függőek. A modell biztosítja nyugdíjkorhatár előtti nyugdíjazást.

² Tito Boeri [2002]

³ André Sapir [2005]

⁴ Tito Boeri – Simona Baldi [2005]

⁵ André Sapir [2005], 5-6. oldal

A modell erős korporatista hagyományokkal rendelkezik, hiszen kiemelt szerepe van a szervezett bértárgyalásoknak. A bérek általában kollektív szerződés keretében kerülnek meghatározásra. A munkavállalók jogi védelme erős. Mivel a munkaerő képzése szakmaorientált, erőteljes a munkavállalók szabályozási védelme és magasak a társadalombiztosítási járulékok, ezért a munkaerő immobil.

A kontinentális modell gazdasági koordinált piacgazdaságok. Főbb jellemvonásai a következők: hosszú távú tőke-finanszírozás, erős üzleti társulások és fejlett vállalatközi hálózatok működnek. A termelési rendszer a csúcs-minőségű termékekre összpontosít.⁶

Szociális modellek előzményei

„Az európai történeti fejlődés során két markáns szociális biztonsági rendszer alakult ki: a kontinentális típusú Bismarck-i, illetve az angolszász hagyományokra támaszkodó atlanti Beveridge-i rendszer.

A Bismarck-i rendszer a XIX. században, a kölcsönös segélyezési kezdeményezésekre épülve a gazdaságilag aktív népesség egyes, jól meghatározható kategóriáit biztosította bizonyos káresemények bekövetkezése esetén. E rendszert – amelyet elsőként Németországban vezettek be – alapvetően a jövedelemfüggő ellátások jellemezték. A modell a munkáltatók és a munkavállalók járulék befizetéseiből finanszírozza az ellátásokat, tehát a munkáltatók és a munkavállalók közötti egyfajta szolidaritást juttatja érvényre. E rendszer alapvetését követő professzionális szociális biztonsági rendszerek alakultak ki a Németországgal szomszédos államok többségében, így például Ausztriában, Belgiumban, Franciaországban, továbbá a kelet-közép-európai országokban és a dél nyugati államokban.

A Beveridge-i szociális biztonsági rendszer az 1601-ben elfogadott és több száz éven át fennmaradó brit szegénnytörvényre kívánt újszerű választ adni, amelynek keretében a teljes népesség számára nyújtott minimum-jövedelem biztosítása vált hangsúlyossá. Ez az univerzális szociális biztonsági modell, amely adóból finanszírozza az – általában fix összegű – ellátásokat. Főképp az atlanti országokban, így elsősorban Nagy-Britanniában, Írországból, majd – bizonyos értelemben Hollandiában alakult ki.

Emellett hatást gyakorolt a skandináv államok szociális biztonsági rendszereire is: ott egy harmadik megközelítést alkalmaztak, az egyén individuális jólétét, a munkaerő-piaci részvételt és a társadalmi integrációt hangsúlyozva. Ebben a modellben tulajdonképpen mindkét klasszikus megközelítés elemei fellelhetők: néhány munkavégzéshez kötött, járulékfizetésből finanszírozott ellátás, valamint többségében a társadalmi tagságból eredően, alanyi jogon járó, adóból fedezett univerzális ellátások.

Természetesen e klasszikus rendszerek ilyen „vegytisztá” formában sehol sem léteznek, ugyanis az egyes országok történelmi, gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődése erőteljes hatást gyakorol mind a saját, mind a más államok szociális biztonsági rendszereinek alakulására, valamint éppen az európai integráció során figyelhető meg a különböző modellek „természetes” egymáshoz közeledése.”

Forrás: Dr. Lengyel Balázs – Dr. Gellérné dr. Lukács Éva – Rézműves Judit [2003] 3-4. oldal

⁶ Az kontinentális modell részletes leírása megtalálható az Economic Policy Institute [2005]: Lisbon Revisited – Finding a New Path for European Growth tanulmányában, 14-15. oldal

ANGOLSZÁSZ, LIBERÁLIS MODELL

Az angolszász modell (Egyesült Királyság és Írország) - viszonylag magas munkanélküli járadék, alacsony jövedelem-újraelosztás, munkaadóknak kedvező elbocsátási szabályok, liberális piacszemlélet jellemzi.⁷

A liberális vagy angolszász gazdasági és szociális modell a jóléti államot, mint kikerülhetetlen tényezőt veszi figyelembe. A modell filozófiája az, hogy az állami beavatkozás olyan semleges legyen, amennyire csak lehet, vagyis hogy semmiképpen se korlátozza az egyéni döntéseket és a piaci folyamatokat, inkább segítse azokat.

Az adóbevételek és az állami újraelosztás nagysága relatíve alacsony. Például a jövedelmeket és vagyont terhelő adók az angolszászoknál a GDP 13,6%-ára rúgnak, míg a skandinávok ugyanezen mutatója eléri a 22-23%-ot. (Forrás: *Európai Bizottság*)

A társadalombiztosítási szint alacsony. A jogosultsági szabályok elég szigorúak és a jóléti kiadások nagy része nem alanyi jogon, hanem rászorultság alapon járnak.

A szociális szolgáltatások az egészségügy és az oktatás vonatkozásában relatíve fejletlenek. A családtámogatási rendszer inkább gyengének mondható.

A munkavállalók jogszabályi védelme gyenge és a bértárgyalási mechanizmusok decentralizáltak, hiszen a szakszervezetek szerepe nem meghatározó.

A liberális angolszász modell bevonja a piacot szociális szolgáltatások biztosításába, így például a nyugdíjrendszer működtetésébe. Az állami szerepvállalás a nyugdíjrendszer esetében a minimum garanciák és szabályozás biztosítását jelentik.

A gazdasági vetület szempontjából a modell leginkább a koordinálatlan piacgazdaság jelzöt viselhetné és a következő tulajdonságokkal írható le: rövid-távú részvénytőke finanszírozás, korlátozott üzleti koordináció és erős trösztellenes szabályozás, rugalmas munkaerőpiac.⁸

MEDITERRÁN, DÉLI MODELL

A mediterrán modellt (Görögország, Olaszország, Portugália, Spanyolország) - a kontinentális modellnél is szigorúbb munkavállalókat védő munkajogi szabályozás, alacsony munkanélküli járadék (a szociális hálóban központi szerep jut a családnak) jellemzi. A jövedelem-újraelosztás kevésbé hatékony, mint a kontinentális modellben.⁹

Sok tulajdonság alapján a mediterrán modell besorolható lenne a kontinentális modellbe, de néhány markáns sajátosság miatt – a jóléti állam szervezése és menedzsmentje terén – a fejezet külön kitér a dél-európai modellre.

Szemben a kontinentális modellel, a déli országok nem rendelkeznek átfogó szociális hálóval, amely biztosítaná a minimális általános szociális védelmet. Ebben történtek némi változások az

⁷ André Sapir [2005], 5-6. oldal

⁸ Az angolszász modell részletes leírása megtalálható az Economic Policy Institute [2005]: Lisbon Revisited – Finding a New Path for European Growth tanulmányában, 13-14. oldal

⁹ André Sapir [2005], 5-6. oldal

elmúlt években, így Spanyolország és Olaszország vonatkozásában, de különbségek még mindig jelentősek.

A szociális juttatások jelentős részét nyugdíjakra fordítják. A szociális jóléti rendszer, döntően a foglalkoztatás védelmére és a korengedményes nyugdíjazásra koncentrált.

A jelentős különbség a kontinentális modellel szemben az egészségügyi rendszer vonatkozásában áll fenn. Mind a négy ország a Beveridge-i¹⁰ (lásd keretes írásunkat jóléti államokról) alapelveken nyugvó általános nemzeti egészségügyi szolgáltatást biztosít lakosságának állampolgári jogon. Az állam szerepe gyenge az egészségügyi rendszer működtetésében, ami bizonyos fokú egyenlőtlenséget okoz a javak elosztásában.

A munkaerőpiac vonatkozásában a bérek szórása nem nagy, köszönhetően a kollektív szerződéses megállapodások jelentős szerepének.¹¹

SKANDINÁV, ÉSZAKI MODELL

*Az északi modell (Dánia, Finnország, Svédország, és Hollandia) - nagyvonalú munkanélküli és nyugdíjellátás, de a kontinentális modellhez képest lazább munkajogi szabályozás, jelentős és hatékony jövedelem-újraelosztás.*¹²

A modell jól ismert erőteljes adóztatásáról és jelentős szociális transzferjeiről és jövedelem újraelosztásáról és az ezzel egy időben megvalósuló magas szintű közszolgáltatásokról.

A munkaerő piac kapcsán elmondható, hogy a munkajogi szabályozás megengedőbb, mint a kontinentális modell és a hangsúly inkább a jelentős munkanélküliségi transzfereken van. Az állam aktív szerepet vállal a foglalkoztatás bővítésében. Az erős szakszervezetek a bérek meghatározásában játszanak vezető szerepet. A bérek közötti különbségek így kisebbek, mint a pl. az angolszász modell esetében, ahol egyéni tárgyalás határozza meg.

A skandináv modell piaci szemlélete az angolszászoknál megfigyeltekhez áll közel.¹³ Ez azt jelenti, hogy miközben a piaci folyamatok elé az állam nem gördít direkt akadályokat, a piaci úton nem megoldható szolgáltatásokat felkarolja és aktív piaci szereplőként, segítőként és ösztönzőként lép fel.

MAGYARORSZÁG, MINT AZ EU ÚJ TAGJA – ÚJ MODELL?

Az újonnan csatlakozott gazdaságok nem vagy csak nehezen sorolhatóak be az egyes gazdasági és szociális modellekbe.

Ezen országok földrajzi elhelyezkedésüknél és történelmi múltjuknál fogva erősen kötődnek a kontinentális modellhez és a bismarcki elveken nyugvó jóléti rendszerekhez. Mindazonáltal, e

¹⁰ Lásd keretes írásunkat: Szociális modellek előzményei

¹¹ Az mediterrán modell részletes leírása megtalálható az Economic Policy Institute [2005]: Lisbon Revisited – Finding a New Path for European Growth tanulmányában, 15-16. oldal

¹² André Sapir [2005], 5-6. oldal

¹³ Az skandináv modell részletes leírása megtalálható az Economic Policy Institute [2005]: Lisbon Revisited – Finding a New Path for European Growth tanulmányában, 16-18. oldal

fejlődési vonal megtört a kommunista típusú gazdasági rendszer működése miatt, ahol az állami szerepe kizárólagos volt.

A liberális megközelítés ezen országokban elég erőteljesen jelentkezik, azonban a szociális ellátórendszerek reformja különböző csapások és ütemezés szerint zajlik. Magyarországon például eddig a nyugdíjrendszer vonatkozásában történt előre lépés a rendszer három-pilléressé tételével.

Mindenesetre a formális mutatók alapján ezen gazdaságok a nyugat-európai jóléti államok egyik vagy másik típusa felé konvergálnak, kombinálva a bismarcki-biztosítás alapú vagy a skandináv állami adófinanszírozású rendszereket.

Az EPC tanulmánya szerint Magyarország a liberális modell felé mozdult el erőteljesen, míg a cseh, lengyel, szlovén, észt gazdaságok a kontinentális modell felé.¹⁴

¹⁴ Lisbon Revisited – Finding a New Path for European Growth, EPC Working Paper No. 8. [2004] 19. oldal

A MODELLEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Jelen tanulmány egyik fő célja, hogy az egyes modellek által alkalmazott jó vagy élenjáró megoldásokat azonosítsa, a modellek egyes részterületeken elért sikereinek titkát feltárja és a jónak bizonyult eljárások magyarországi alkalmazhatóságát vizsgálja.

Ugyanakkor nehéz univerzális receptet ajánlani - a részben a szocialista rendszertől örökölt –az állami szerepvállalás egyes területeinek és a szerepvállalás mértékének átalakítására. Annál is inkább, mert a reformlépések megválasztása mögött fundamentális értékválasztások rejlenek.¹⁵

Az európai gazdasági és szociális modellekről összességében elmondható, hogy az állam szerepe jelentős, ami azt mutatja, hogy a kollektív cselekvés erősebb Európában, mint az individuális, összehasonlítva más Európán kívüli fejlett országok gyakorlatával.

A GDP 35-55%-ban meghatározható államháztartási újraelosztás (*lásd 1. számú ábra*) azt tükrözi, hogy az európai gazdaságok állami apparátusa jelentős szerepet tölt be a szolgáltatások biztosításában, szabályozásban, valamint a termelésben és így jelentősen meghatározza az adott régió és országai versenyképességét.

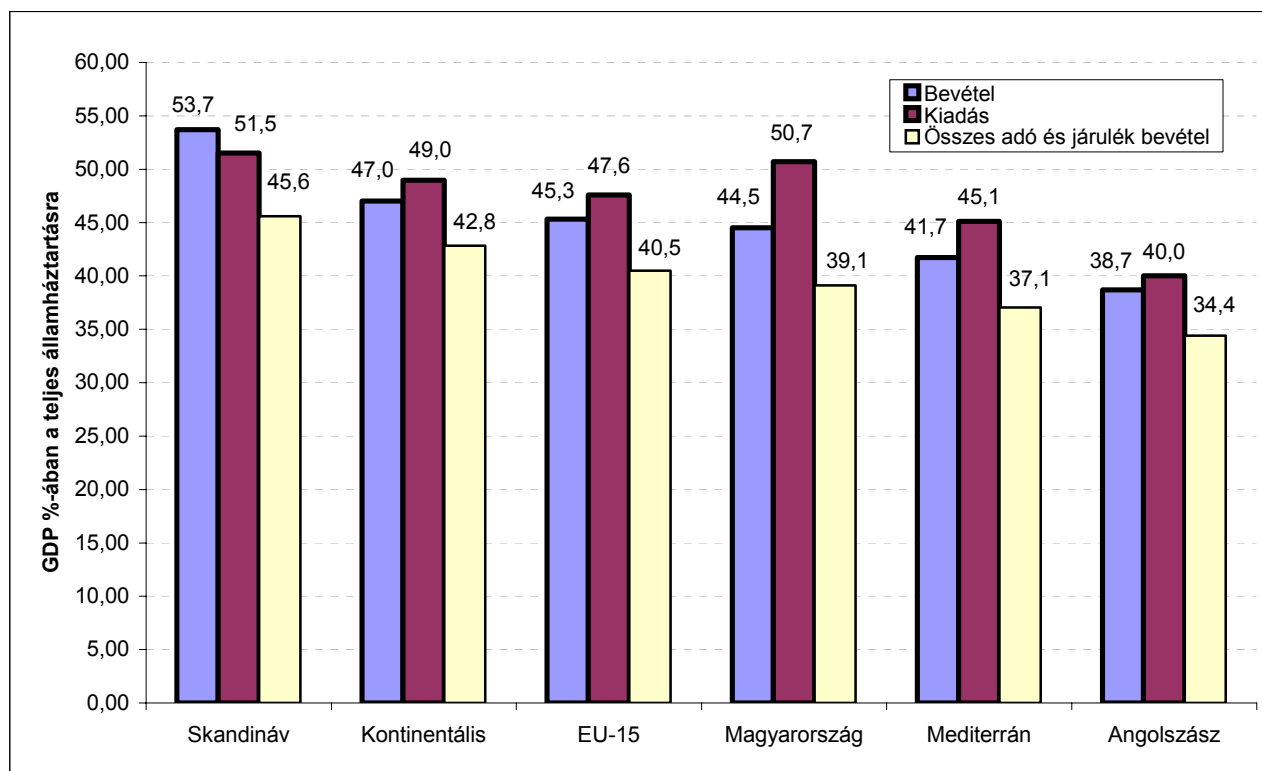
A legfontosabb tényező, ami megkülönbözteti az államháztartási kiadások szerkezetét a világ többi fejlett országától az, hogy a szociális transferek (nyugdíjak, fogyatékos és betegellátás, munkanélküliségi juttatások, lakásprogramok stb.) mértéke és jellege eltérő, ami az egyes európai modellek közötti differenciák érzékeltetésére is alkalmas mutatók.

Visszatérve az államháztartás méretére, az összes bevétel vonatkozásában egyértelműen a skandináv modell 53,7%-os szintje a legmagasabb szemben a másik véglet angolszász modellel, ahol ezen mutató nem éri el a 39%-ot. A majdnem 46%-os EU-15 átlagot éppen hogy meghaladja a kontinentális országok 47%-os adata, míg jelentősen alulmarad a 42%-ot felmutató mediterrán ország-csoport mutatója. Magyarország a GDP 45%-ára rúgó államháztartási bevételi hányadával az EU-15 átlagához áll közel – így a kontinentális és a mediterrán újraelosztás között található. (*lásd 1. számú ábra*)

A kiadási oldal más képet mutat abból a szempontból, hogy itt Magyarország felzárkózik a skandináv modell mögé, ami államháztartási szempontból jelentős és fenntarthatatlan hiányt jelent, jelezve a kontinentális és a skandináv modell felé elmozdulás lehetőségét. A négy európai modell sorrendje nem változik. Említést érdemel még az a tény, hogy csak a skandináv modell volt képes pozitív államháztartási egyenleget produkálni, ami jelzés értékű az államháztartási rendszer és alrendszerének fenntarthatósága, rugalmassága és adekvát struktúrája szempontjából.

¹⁵ Kornai [2004], 916. oldal

1. Ábra Az állami újraelosztás mértéke az egyes országokban 2005

Forrás: Eurostat

A már említett szociális-jóléti kiadások alapján a négy modell jelentős különbségeket mutat. A 2. számú ábra szerint az egyes gazdaságok a GDP-hez viszonyítva különböző összegeket költenek nyugdíjakra, szociális segélyekre, foglalkoztatással kapcsolatos juttatásokra és családtámogatásra. A 1. számú táblázat pedig megmutatja a jóléti kiadások megoszlását.

A skandináv országok költik a legtöbbet jóléti kiadásokra, amelyek elérik a GDP 32%-át. Az északiakat követik a kontinentális országok 29%-kal, majd az angolszászok és a mediterránok körülbelül egyformán 22%-kal.

A skandináv modell kiemelkedő jelentőséget biztosít a foglalkoztatáshoz kapcsolódó transzferek alkalmazásának, hasonlóképpen az angolszász modellhez. A kiadások döntően a munkából kikerülő támogatására és az aktív foglalkoztatási politika alkalmazására koncentrálnak.

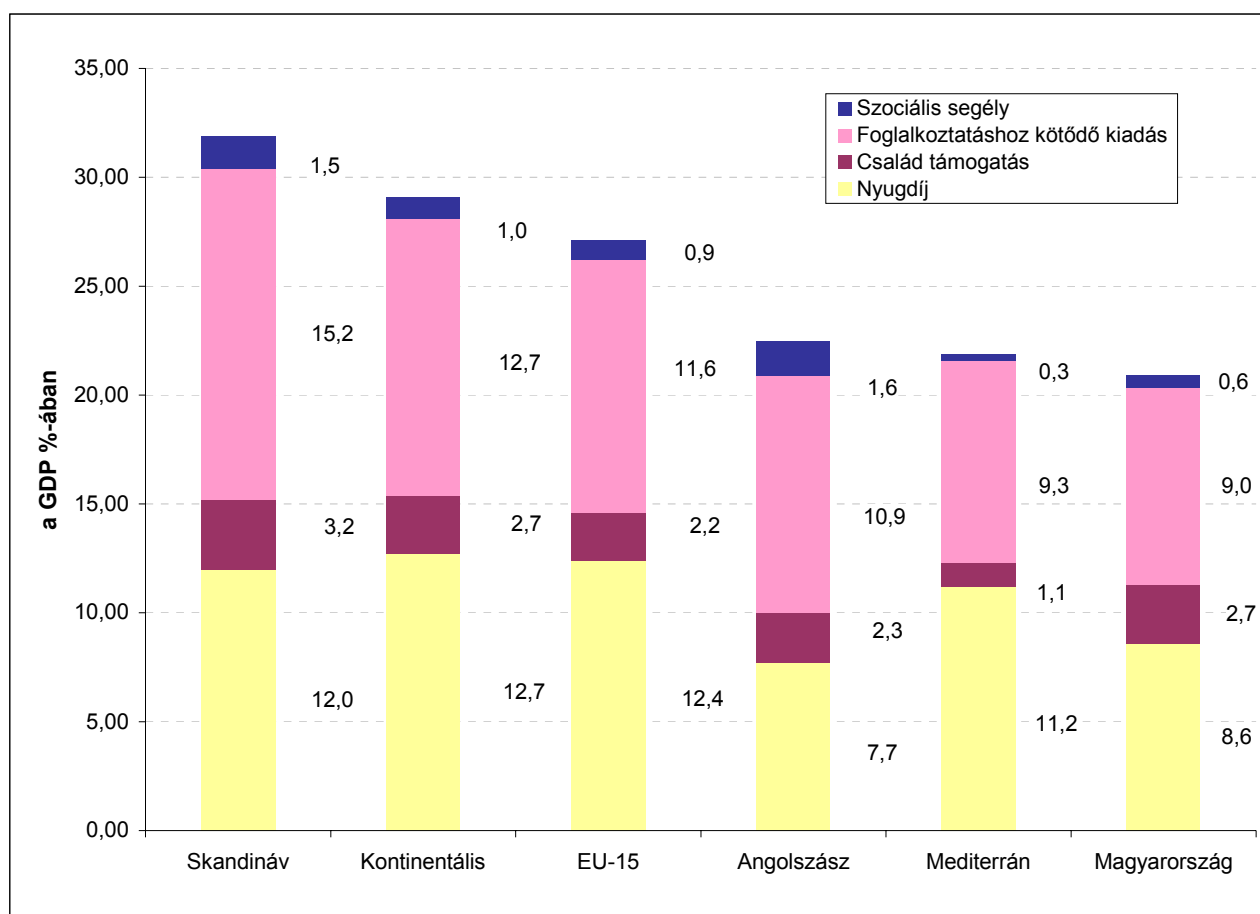
A családtámogatások vonatkozásában a mediterrán modell rendelkezik kiugró adattal, hiszen az e célra fordított kiadások aránya az összes jóléti kiadásból kevesebb, mint a fele a másik három modell esetében megfigyelnél. A kontinentális országok esetében az összes jóléti kiadás 11,7%-a kerül a családokhoz, GDP arányosan azonban a skandináv országok költenek a legtöbbet, 3,2%-ot.

A szegények rászorultság elven történő támogatása az angolszász és a skandináv modellben a legerősebb. Mind GDP-arányosan, mind az összes jóléti kiadásból való részesedés alapján az angolszász országok vezetnek.

A nyugdíjak differenciálják a legnagyobb mértékben az egyes modelleket. Ugyan a GDP százalékában mért nyugdíjkiadások alapján a kontinentális és a skandináv modell a vezető, az

összes jóléti kiadásból való részesedés alapján kimagaslóan magas a mediterrán modell adata (54,2%).

2. Ábra A GDP-arányos jóléti kiadások az egyes modelleknél 2003¹⁶

Forrás: Eurostat

Frigyesi és Kapolyi¹⁷ rámutat arra, hogy csak a kiadási szint alapján nem ítéhető meg az állam aktivitása a jólét alakításában. Több kiadás nem vezet automatikusan az adott szociálpolitikai rendszer hatékonyságának javulásához. A kiadások alakulása függ a lakosság korösszetételétől, egészségi állapotától és a munkanélküliség szintjétől is. Az sem világos, hogy mi legmegfelelőbb mutató a különböző nemzeti jóléti rendszerek összehasonlításához. A gondot az okozza, hogy egyes országokban adókedvezményekkel érvényesítenek szociálpolitikai célokat, míg máshol a szociális juttatásokat is adók és járulékok terhelik, így a bruttó és nettó szociális ráfordítások között jelentős eltérés lehet. Továbbá a szociális ellátás színvonalának értékelésekor a magánforrásokat és a társadalomban élő informális szolidaritást is figyelembe kell venni.

¹⁶ ESSPROS definíciók alapján: nyugdíjak – öregségi és özvegyeségi nyugdíj; foglalkoztatással kapcsolatos juttatások – munkanélküliségi segély, táppénz, rokkant- és korengedményes nyugdíj; családtámogatások – gyereknevelési és családtámogatások, szociális segélyek – rászorultság lakhatási támogatás és egyéb szociális juttatás

¹⁷ Frigyesi – Kapolyi [2005], 292. oldal

1. Táblázat Jóléti kiadások összetétele az egyes modelleknél 2003

	Nyugdíj	Családtámogatás	Szociális segély	Foglalkoztatáshoz kötődő kiadás
Skandináv	38.8	10.0	5.1	46.1
Kontinentális	42.8	11.7	2.8	42.7
Angolszász	37.0	10.5	6.1	46.4
Mediterrán	52.2	4.5	2.4	40.9
Magyarország	41.1	12.9	2.9	43.1
EU-15	45.8	8.1	3.3	42.8

Forrás: Eurostat

2003-as adatok alapján az EU-15 a GDP 27,2%-át, míg Magyarország a GDP 21%-át fordította jóléti kiadásokra, ami a mediterrán adathoz áll közelebb. Magyarország a GDP 8,6%-át fordította öregségi és özvegyi nyugdíjakra, ami az összes kiadás több mint 40%-át teszi ki, ami inkább viszont a másik három modell jellegéhez teszi hasonlatossá. A családtámogatási kiadások szerepe jelentős, akár a GDP-hez, akár az összes kiadáshoz viszonyítjuk. A szociális segélyek és a foglalkoztatáshoz kapcsolódó kiadások tekintetében a kontinentális modell hoz hasonló értékeket.

Magyarországon a szociálpolitika több mint egy évszázados múltra tekinthet vissza. Fejlődésére a XIX. század végétől a kontinentális modell hatott, majd 1945-től a rendszerváltozásig a „szocialista jóléti modell valósult meg”. Az elmúlt évtizedben, hazánkban is átalakult a jóléti rendszer. A változások a létező struktúra átformálását jelentették, mint radikális átalakítást. E reformok során az egyes európai jóléti modellek és a hozzájuk kapcsolódó ideológiák gyakran szembekerültek egymással. A rendszerváltozás hatásai Magyarországon a szociális rendszert a kontinentális modellről az angolszász modell irányába mozdították el.¹⁸

A jóléti rendszert értékelő mátrix alapján, a skandináv rendszer mind a hatékonyság, mind a méltányosság kritériumnak megfelel, míg a mediterrán módszer sem hatékony, sem méltányosnak nem mondható. (2. számú táblázat)

2. Táblázat A szociális rendszer értékelő mátrixa

		Hatékonyság	
		Alacsony	Magas
Méltányosság	Magas	Kontinentális	Skandináv
	Alacsony	Mediterrán	Angolszász

Forrás: Sapir, Andre [2005]

A piachoz és a társadalmi jóléthez való viszonyulás mátrixa rámutat arra, hogy míg a szociális érzékenység az angolszász modell kivételével, minden modell esetében magas, addig a piachoz való viszonyban a skandináv és az angolszász modell közel áll egymáshoz. A kontinentális modell döntően intervencionista, koordinált piacgazdasági modellt követ. (3. számú táblázat)

¹⁸ Frigyesi - Kapolyi [2005] 304. o.

3. Táblázat A piachoz és a jólétihez való viszonyulás az egyes modellekben

	Angolszász	Skandináv	Kontinentális és Mediterrán
A piachoz való viszonyulás	<i>Liberális</i>	<i>Liberális</i>	<i>Intervencionista</i>
A társadalmi jóléthez való viszonyulás	<i>Alacsony</i>	<i>Magas</i>	<i>Magas</i>

Megjegyzés: a mediterrán modell a kontinentálisához áll közel

Forrás: The Nordic Model: A Recipe for European Success?, EPC Working Paper No. 20., September 2005, 22.oldal

A versenyképesség szempontjából nem igaz az a feltevés, hogy a nagy állam megfojtja a versenyképességet és a növekedést. Hibás az a gondolatmenet, amely a versenyképesség legfőbb akadályának magát az államot tekinti. Különösen veszélyes lehet az „államigazgatás”, „közigazgatás” létszámának leépítése anélkül, hogy világosan látszana ki, vagy milyen szervezet fogja a korábbi állami feladatokat ellátni, nem beszélve a leépítések hosszú távú szociális következményeiről.

Ha a versenyképességi indexek alapján hasonlítjuk össze az egyes modelleket, a skandináv modell, mindkét idézett index alapján vezet a rangsort (4. számú táblázat), így nem tűnik igaznak az a feltételezés, hogy az állam leépítendő kategória. Magyarország helyezése egyértelműnek tűnik, habár a két index eltérő rangsor pozíciót határoz meg.

4. Táblázat Modell versenyképességi rangsor 2005

	WEF GCI*	IMD WCS**
Skandináv	5.61	79.71
Angolszász	4.99	73.18
Kontinentális	4.87	70.83
Mediterrán	4.55	52.10
Magyarország	4.38	59.87

**World Economic Forum Growth Competitiveness Index2005*

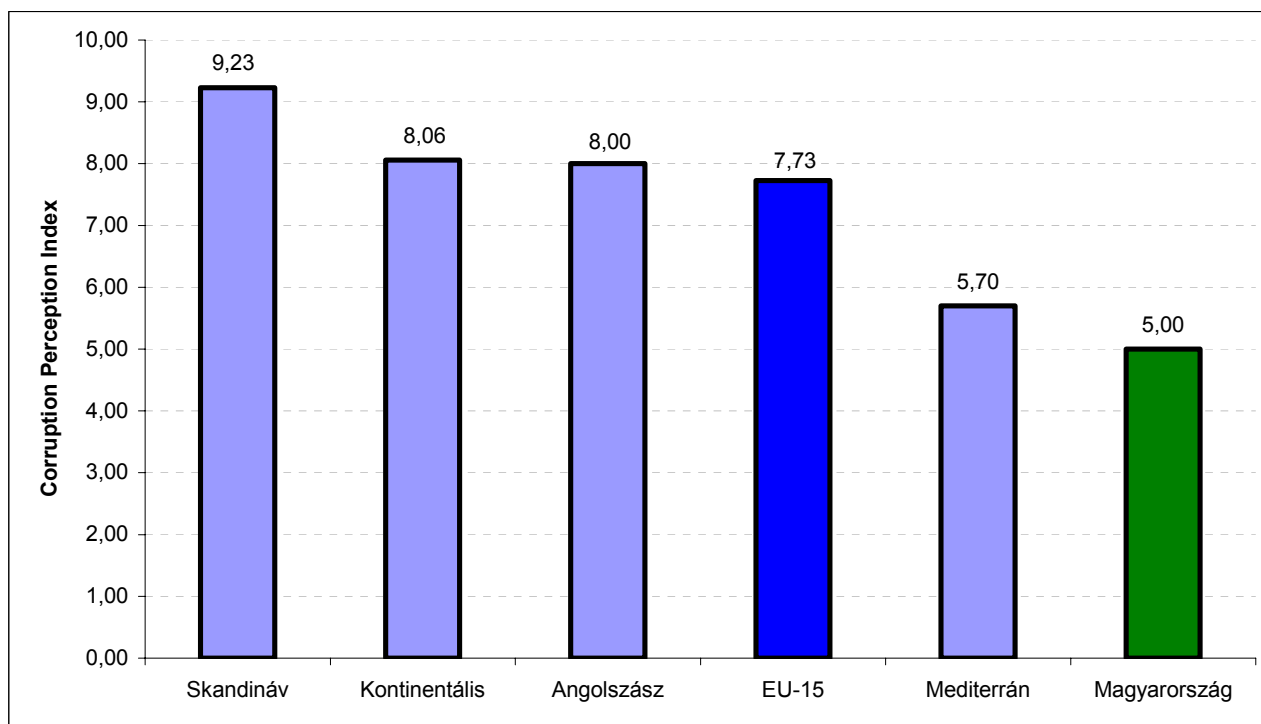
***Institute for Management Development World Competitiveness Scoreboard*

Forrás: Eurostat

A világ egyes országainak versenyképességét mérő, az adatokból évente versenyképességi ranglistát felállító lausanne-i IMD intézet Magyarországra vonatkozó megállapításaiban az ország versenyképességét rontó tényezők között 2005-ben elsősorban az egészségügyi infrastruktúra alacsony színvonalát, a gazdaságilag aktív népesség csekély arányát, a munkavállalókat terhelő adók és járulékok magas szintjét valamint a társadalmi kohézió hiányát emelte ki.

Az állam működésének hatékonysága szempontjából jó mérőszámnak bizonyul a Transparency International által készített index (lásd 3. számú ábra) - amely a korrupciót vizsgálja.

3. Ábra A korrupció mértéke az egyes modellekben 2005

Megjegyzés: 10 – nincs korrupció, 0 – magas korrupció, tehát minél kisebb az index értéke, annál nagyobb a korrupció
 Forrás: Transparency International, CPI (Corruption Perception Indices)

A CPI index alapján a skandináv modell országai a legkevésbé korrumpáltak és így a polgárok és a gazdasági szereplők fair és egyenlő bánásmódban részesülhetnek az állam részéről, valamint a transzparencia miatt a működés és a pénzek felhasználása nyomon követhető és hatékony. A nagy ugrást a mediterrán és az ahhoz közel, de alatta lévő magyar mutató adja, jelezve, hogy a központosított források felhasználása nem hatékony és átláthatatlan.

A hatékonyság másik feltétele az állammal történő interakcióban az e-szolgáltatások magas színvonala, vagyis az információs társadalom kiépítettsége, amely növeli az átláthatóságot és csökkenti a korrupció lehetőségét, kizárva a személyes kapcsolatokon nyugvó ügyintézés.

A versenyképesség hiányának oka nem pusztán az államháztartás méretében, az állami újraelosztás mértékében keresendő, sokkal inkább a következő tényezőkben:¹⁹

- Strukturális problémák, mint a túlzott beavatkozás a munka- és árupiacon, vagy az alulfejlett pénzpiacok
- Alacsony beruházási szint a K+F, oktatás területén
- Az IKT szektor gyengesége, az e-szolgáltatások alacsony színvonala
- A pro-aktív kormányzási kultúra hiánya

¹⁹ The Nordic Model: A Recipe for European Success?, EPC Working Paper No. 20., September 2005

Pusztán az államháztartás méretének fűnyíró-elvszerű csökkentése nem vezet el a hatékonyabb állami szerepvállalás felé.

A MODELLEK ÉS MAGYARORSZÁG LISSZABONI INDIKÁTOROKKAL MÉRT TELJESÍTMÉNYE

Jelen alfejezet a lisszaboni indikátorok mentén kísérli meg az egyes modellek értékelését, anélkül hogy megkérdőjelezné az egyes mutatók hasznosságát vagy hatékonyságát. Az egyes modellek értékelésére a jelenlegi közgazdasági diskurzusban azok a lisszaboni indikátorok bizonyulnak a legalkalmasabbnak, amelyek az alábbi vetületek értékelésére alkalmasak:

- Versenyképesség: növekedés és termelékenység
- Munkaerőpiac: foglalkoztatás és munkanélküliség
- Tudásalapú gazdaság: K+F, innováció, oktatás és IKT szektor
- Gazdasági reformok: gazdasági környezet
- Társadalmi kohézió: szegénység, tartós munkanélküliség
- Környezet, környezetvédelem

A fejezet további része az első három vetület alapján közelíti meg az egyes gazdasági modellek teljesítményét 1-2 mutató vizsgálatát útján, nem kicsinyítve a többi terület jelentőségét.

Fontos megjegyezni, hogy valamennyi lisszaboni cél az Unió egészére vagy átlagára vonatkozik és a központi tervcél az EU nem bontja le tagországokra.²⁰ A lisszaboni stratégia a versenyképesség növelésének érdekében elsősorban „érzékeny”, jelenleg tagállami hatáskörbe tartozó területeket céloz meg (munkaerőpiac, jóléti rendszerek, adók, oktatás). Ezekben a területeken a nemzeti preferenciák eltérnek egymástól és csak egy-egy modell szintjén egyeznek meg.

VERSENYKÉPESSÉG – NÖVEKEDÉS ÉS TERMELÉKENYSÉG

A lisszaboni stratégia legfőbb célja, hogy az unió a világ legversenyképesebb tudásalapú társadalma legyen. A Gazdasági és Monetáris Unió létrehozása óta a lisszaboni stratégia az Unió legjelentősebb hosszú távú kezdeményezése.²¹ „Az Európai Unió történeti fejlődésének vizsgálata azt mutatja, hogy az integráció pressziójának (más szóval: elmélyülésének) folyamatát részben az integráció saját logikája diktálta, részben pedig az a félelem, hogy az európai gazdasági térség a gazdasági versenyben lemarad a rivális amerikai és ázsiai gazdaságoktól”²²

A lisszaboni stratégiában szerepeltetett versenyképességre vonatkozó célkitűzés azonban magyarázatra szorul. Különösen azért, mert több versenyképesség koncepció is létezik egymás mellett.

Krugman szerint a versenyképesség nemzeti szintű értelmezése teljességgel hasztalan. A versenyképesség fogalma ezért csak vállalati szinten alkalmazható.²³ A versenyképtelen cégek

²⁰ Gács [1994], 209. o

²¹ Gács [1994], 206. o.

²² Gács [1994], 206. o.

²³ Krugman [1994], 31.o.

tönkremennek, míg az államok vagy nemzetek nem szoktak csődbe menni. Kurgman szerint a versenyképesség a termelékenység szinonimájának tekinthető.

Rapkin²⁴ szerint, a gazdasági versenyképesség a nemzetek egymáshoz viszonyított relatív pozíciójának egyik meghatározó eleme, ugyanis a versenyképesség katonai, tudásipari képességekben is megjelenhet. A nemzetközi politikai erőterben betöltött pozíció önmagában meghatározza, hogy egy adott nemzet mennyiben képes elérni alapvető céljait – mint a biztonság, jólét, szuverenitás. A versenyképesség értékelésének kérdése ez által megkerülhetlenné válik.

A nemzeti szinten értelmezett versenyképesség fogalma az 1980-as években terjedt el az Amerikai Egyesült Államokban. Japán gazdasági előretörésével és a korszakban folyamatosan bővülő külkereskedelmével elbizonytalanította az amerikai társadalmat. Az amerikaiak elkezdtek elemezni más államokhoz viszonyított helyzetüket. Amikorra nyilvánvalóvá vált, hogy az Amerikai Egyesült Államok világgazdasági dominanciája nem megingathatatlan, a nemzeti versenyképesség ügye vált egy mindent magyarázni képes koncepcióvá. A 80-as évek amerikai kérdésfeltevése az alábbiakról szólt: Hogyan áll a gazdaságunk? Hogyan állunk egyáltalán a többiekhez viszonyítva?

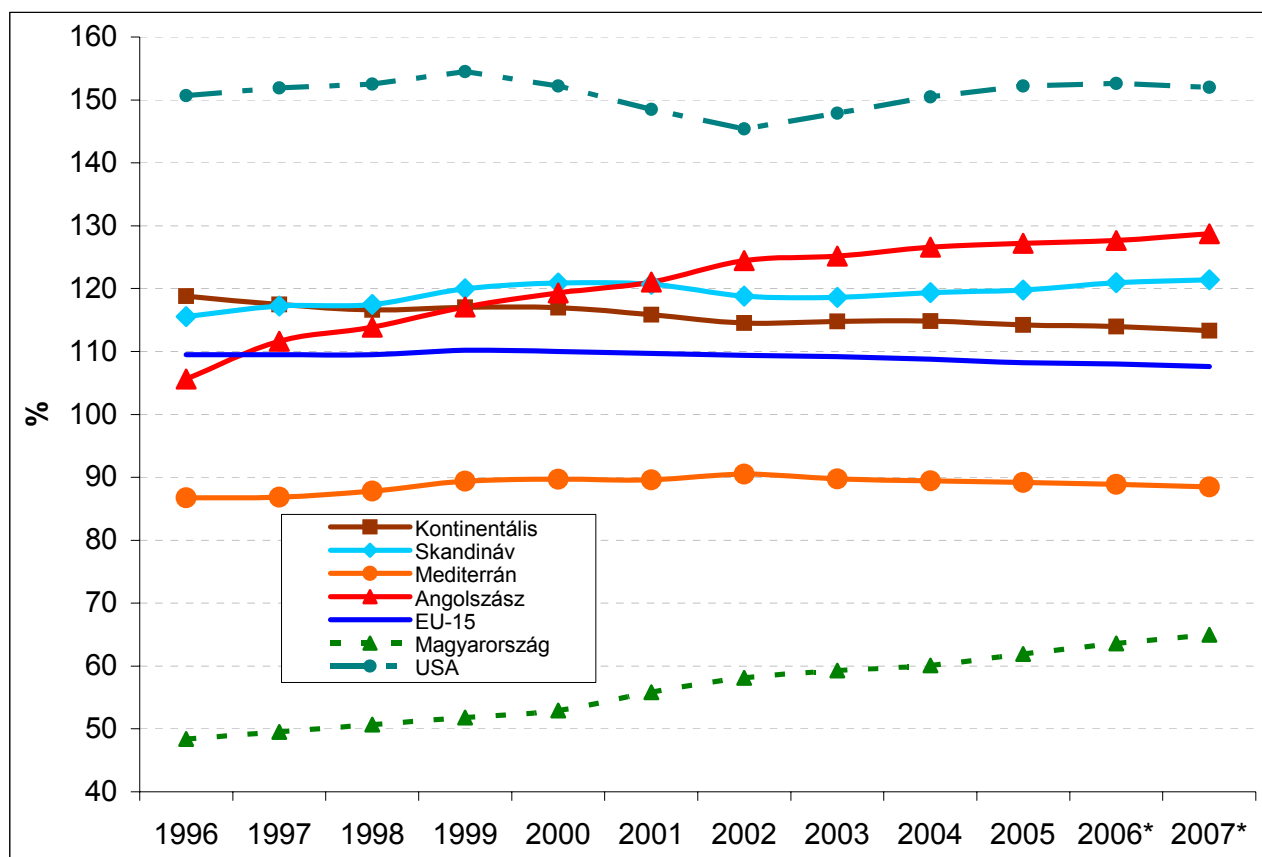
Rapkin szerint a versenyképességi vita felszínre sem került volna, ha a Japán gazdaság nem olyan sikeres a 80-as években. Hasonló motívumokkal magyarázhatjuk a magyar versenyképességi önmarcangolás nemzeti „ügyé” dagadását. A 2000-es évek elején Szlovákiába és Csehországba Magyarországhoz viszonyítva valamivel több külföldi működő-tőke áramlott, véget vetve egy olyan időszaknak, amikor Magyarország messze kiemelkedett a térségből tőkevonzó képességével. A külföldi befektetők északi szomszédainkat favorizáló döntéseit veszteségként, versenyképességünk romlásaként éltük meg.

Mivel az Unió nem konkretizálta, hogy pontosan milyen versenyképességi fogalmat is használ, azt kell feltételezni, hogy a lisszaboni stratégia megalkotói azokat az országokat tekintették versenyképesebbnek, amelyek magasabb egy főre jutó GDP-t érnek el. Az Eurostat honlapján található lisszaboni indikátorok rövidített listáját is vásárlóerő paritáson számított egy főre jutó bruttó hazai termék vezeti. A termelékenység mutatójának alakulását mutatja a *4. számú ábránk*.

A versenyképesség eme mutatója alapján 2000 és 2007 között az Egyesült Államok egyértelmű növekvő előnye mellett, az angolszász modell országai hozzák a legjobb teljesítményt, de növekvő trenden áll a skandináv modell is. Ezzel szemben a kontinentális és mediterrán modell országai inkább a stagnálás, illetve enyhe csökkenés trendvonalán állnak, ami rá is nyomja bélyegét az EU-15 átlagos teljesítményének összképére is. Magyarország ilyen szempontból kimagasló teljesítményt nyújt, legalábbis, ami a felzárkózási folyamatot illeti, hiszen egy jól látható konvergencia figyelhető meg az egy főre eső GDP vonatkozásában.

²⁴ Rapkin [1995], 6.o.

4. Ábra Az EU 15, az egyes modellek, az Egyesült Államok és Magyarország egy főre eső GDP-jének alakulása PPS alapján (1996-2007) (EU-25=100)

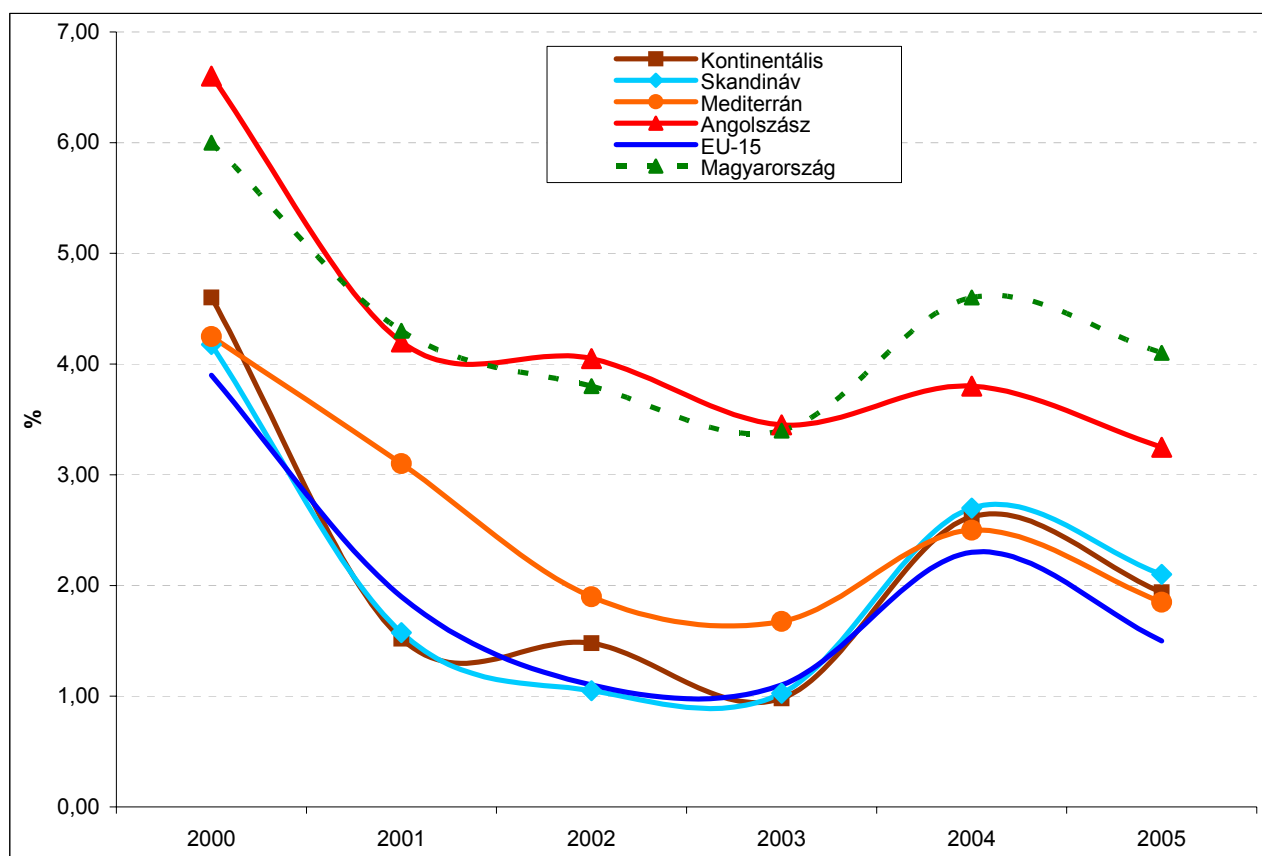

* Eurostat előrejelzés alapján

Forrás: Eurostat

Ha elfogadjuk a GDP-t a versenyképesség alakulásának egy fontos mérőszámaként, akkor érdemes megvizsgálni az egyes modellek 2000 és 2005 közötti teljesítményét a reál GDP növekedési üteme alapján is. (5. számú ábra) A vizsgált országok közül az angolszász modellhez tartozók érték el a legnagyobb ütemű gazdasági növekedést a 2000 és 2005 között. A magyar GDP alakulása leginkább az angolszász modellhez hasonlít. Fontos azonban megjegyezni, hogy az angolszász modell országai a 4-5 százalékos körüli reál GDP bővülést évről évre egy sokkal magasabb bázishoz viszonyítva realizálták, mint a felzárkózó országok csoportjába tartozó Magyarország. A mediterrán, kontinentális és skandináv modell növekedési teljesítménye nagyon hasonló. A 2000-es évek elején a mediterrán modell országai valamivel magasabb gazdasági növekedést értek el, mint a kontinentális és skandináv országok.

5. Ábra A reál GDP növekedés alakulása az egyes modelleknél 2000 - 2005

Forrás: Eurostat

MUNKAERŐPIAC

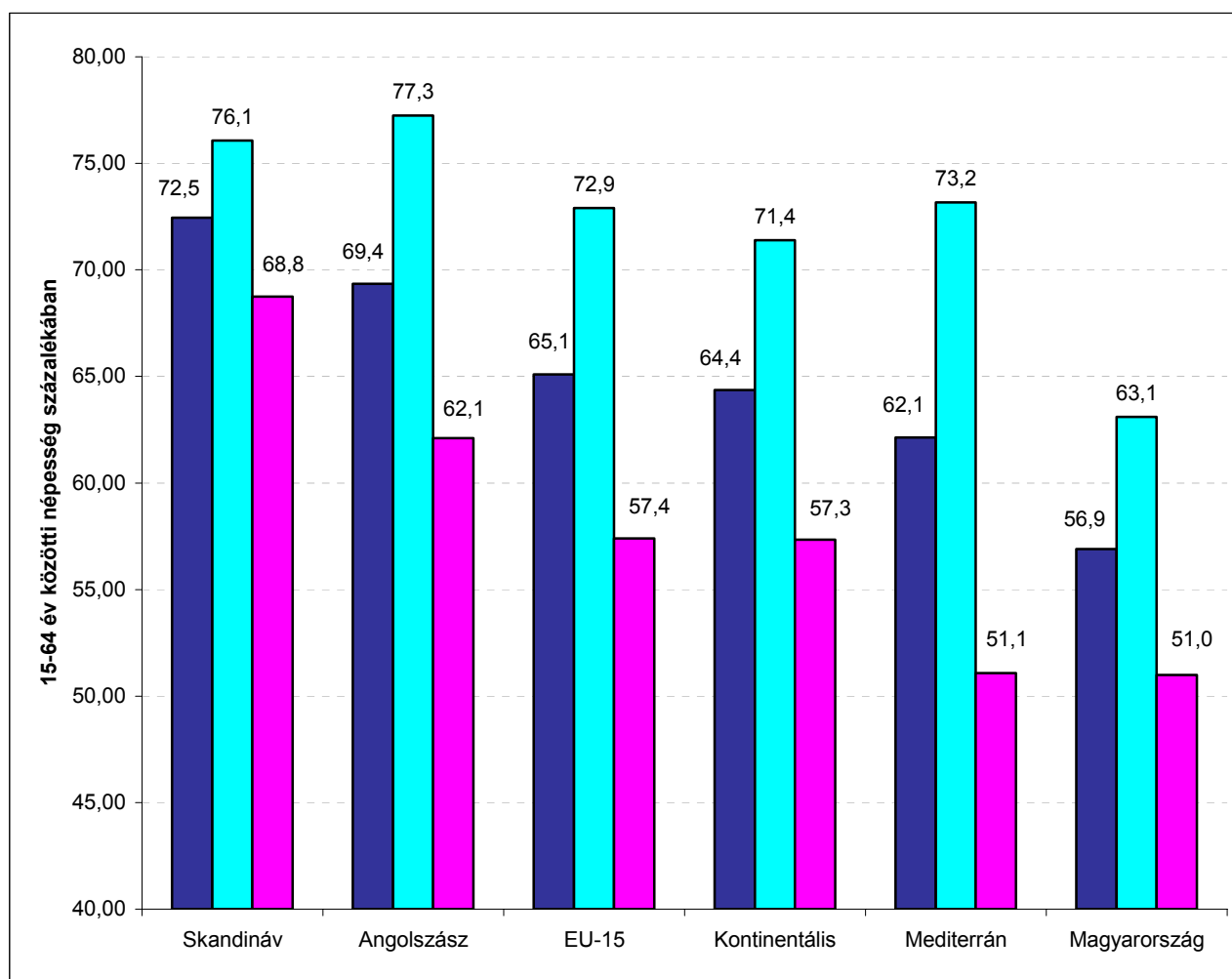
A *foglalkoztatás* a munkaerő piaci szabályozás és a szociális juttatások hatékonyságának jelzőszáma.

Az Európai Unió országaival való összehasonlításban Magyarország munkapiaci aktivitás szempontjából az utolsók között található. A 15 régebbi EU tagország foglalkoztatási rátájának átlaga 8 százalékponttal magasabb Magyarországnál. Még a jellemzően alacsony foglalkoztatottsági rátával rendelkező mediterrán országok is felülmúlják Magyarországot e tekintetben. A munkanélküliségi ráták nem különböznek lényegesen (EU15 esetében 7,9 százalék, míg Magyarországon 7,2 százalék volt 2005-ben), amiből arra következtethetünk, hogy a probléma mögött különösen alacsony munkapiaci részvétel húzódik meg, amely fontos meghatározója egy ország versenyképességének.²⁵

A lisszaboni stratégia kiemelt célkitűzése, hogy a teljes munkaerő-piaci részvételi ráta 70 százalékra, míg a nők munkaerő-piaci részvételi rátája 60 százalékra növekedjék 2010-re. Ezt a célt a 2005-ös adatok tanúsága szerint a skandináv és kis híján az angolszász modell országai tudták elérni.

²⁵ Fazekas – Koltay [2005], 18. o.

6. Ábra A foglalkoztatottsági ráta alakulása (2005)

Forrás: Eurostat

A foglalkoztatáspolitikai legfontosabb feladata a munkavállalási korú inaktív népesség visszacsábítása lenne a munkapiacra. A magyar foglalkoztatottsági ráta nemzetközi összehasonlításban rendkívül alacsony, s ez hosszú távú társadalmi problémákhoz vezethet.

Magyarországon a férfiak foglalkoztatási rátája mintegy 12 százalékponttal meghaladja a nőkéét. Régóta tartó vita folyik arról, hogy ez vajon a nők munkapiaci diszkriminációjából vagy a munkavállalási hajlandóságot érintő preferenciák nemek közti különbözőségéből fakad.²⁶

Az uniós stratégiák, és a nemzeti kormányok minden jó szándékú erőfeszítése ellenére ugyanis a foglalkoztatást elsősorban a munkaerő iránti kereslet határozza meg.²⁷

Egy pillantást vetve a munkanélküliségi szintekre modellek szerinti bontásban, ismét csak az angolszász és a skandináv modell teljesítménye mutat jobb képet, hiszen mindkét ország-csoport az EU-15 átlaga alatti munkanélküliségi rátával dicsekedhetett 2005 végén. (5. számú táblázat) Magyarország munkanélküliségi mutatója kedvezőtlenül alakult az elmúlt években és inkább a kontinentális és mediterrán modell nagyságrendjei irányába mozdult el, jelezve valamilyen szinten a munkaerő-piaci trendek és szabályozás hasonlóságát.

²⁶ Fazekas – Koltay [2005], 22. o.

²⁷ Augusztinovics [2005], 437. o.

5. Táblázat A munkanélküliségi ráta alakulása az egyes modelleknél

	A munkanélküliek aránya az aktív népesség százalékában (2005)
Skandináv	6,4
Kontinentális	7,4
Angolszász	4,5
Mediterrán	8,6
Magyarország	7,2
EU-15	7,9

Forrás: Eurostat

TUDÁSALAPÚ GAZDASÁG - KUTATÁS, FEJLESZTÉS, INNOVÁCIÓ, OKTATÁS

Az Egyesült Államok körülbelül a GDP 2,8% költi kutatásra és fejlesztésre, szemben az EU 1,9%-ával. (2003. évi Eurostat adat) Körülbelül háromszáz-ezerrel több kutatóval rendelkezik az USA, ráadásul a K+F 80 százaléka privát keretek között, lényegében alkalmazott, azaz gazdasági növekedéssé konvertálható kutatás. Az EU üzleti szektorbeli kutatása alig több mint a fele. A kutatásra és fejlesztésre fordítandó kiadások GDP arányos növelése nem értékelhető sikeresnek.

A humán erőforrásra fordított kiadások GDP arányos mutatója nem mutat nagy eltérést az Egyesült Államok és az EU között és 2003-as Eurostat adatok alapján 5% körül ingadoznak. És ezen nem változtatott számottevően a tíz új EU tagállam sem.

Az Európai Bizottság immár az ötödik alkalommal tette közzé 2005-ben az Európai Innovációs Eredmény-táblázatot (EIS)²⁸, amely az EU 25 tagországa mellett Bulgária, Románia, Törökország, Izland, Norvégia, Svájc, valamint az Egyesült Államok, és Japán innovációs teljesítményét mutatja be.

Az EIS 26 mutató alapján ad képet az egyes országok innovációs teljesítményéről és annak dinamikájáról. A 26 mutatóból öt minősítő csoportot képez az EIS.

Input²⁹ jellegű mutatók:

- az innováció motorjai (5 mutató)
- új ismeretek, tudás-alkotás (5 mutató);
- a vállaltok innovációs teljesítménye (6 mutató);

Output³⁰ jellegű mutatók:

- az innováció alkalmazása (5 mutató)
- szerzői jogok, know-how (5 mutató)

Az összesített innovációs index alapján a 2005-ös európai rangsort Svédország, Svájc és Finnország vezeti. A 7. számú ábra az egyes országok helyzetét mutatja be az összesített innovációs index

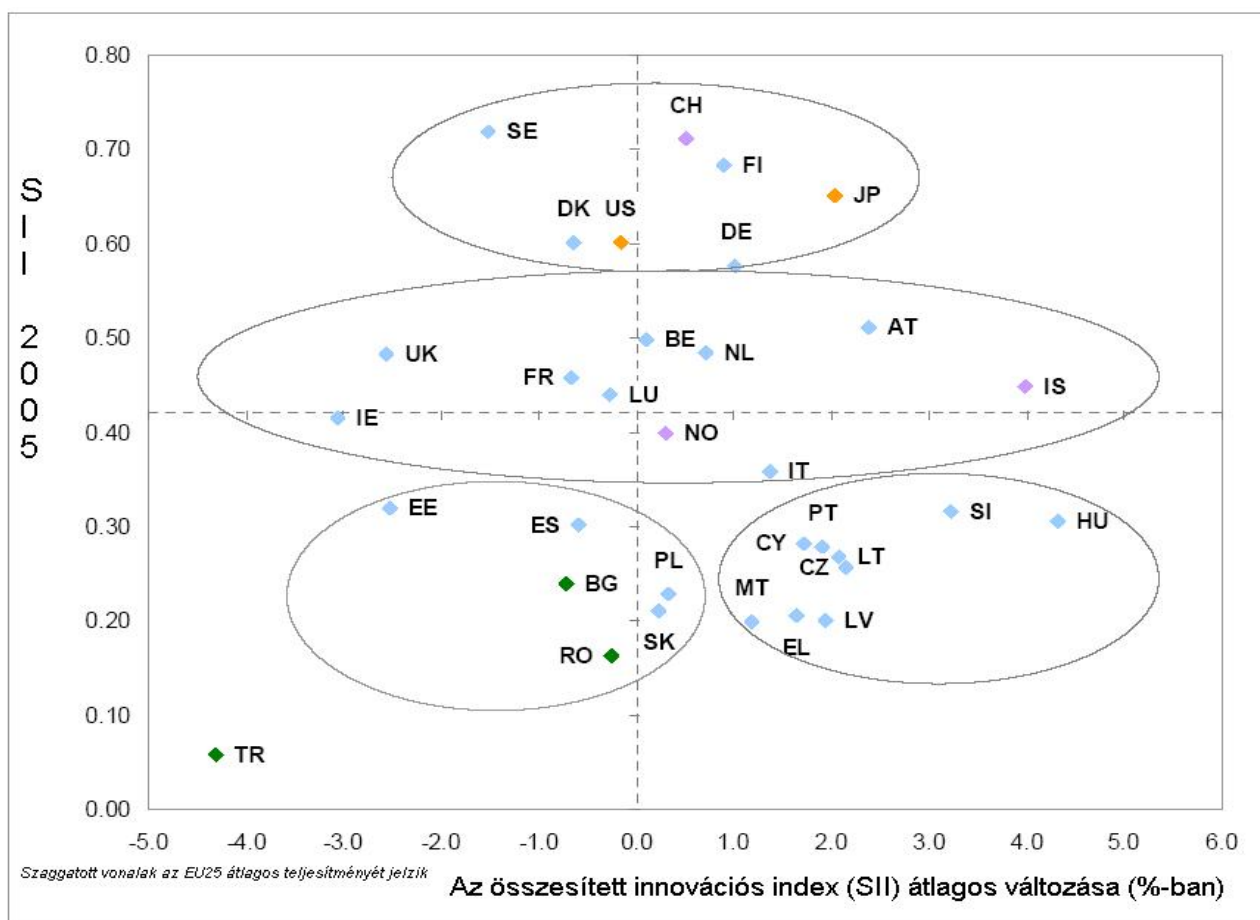
²⁸ European Innovation Scoreboard [2005]

²⁹ Az innováció input oldalán például az oktatásra fordított kiadások vagy a K+F kiadások találhatóak.

³⁰ Az innováció output oldalán példaként a szabadalmak számát, vagy az új innovatív termékekből származó vállalati árbevételt lehet megemlíteni.

(függőleges tengely) és az index változása (vízszintes tengely) alkotta koordináta rendszerben. A vizsgált országok négy nagyobb csoportra különíthetők el.³¹ Vezető országok: Finnország, Svédország, Dánia és Németország. Átlagos teljesítményű országok: Franciaország, Luxemburg, Belgium, Ausztria, Hollandia, Egyesült Királyság, Írország és Olaszország, Felzárkózó országok: Görögország, Portugália és Magyarország. Lemaradók: Spanyolország. A fenti csoportosításból világosan látszik, hogy a skandináv modellhez tartozó országok innovációs teljesítménye kiemelkedő, míg az angolszász és kontinentális modellek között az innovációs teljesítmény tekintetében (mindkettő átlagos) nincs jelentős különbség. Magyarország innovációs teljesítménye leginkább a mediterrán modell országaihoz hasonlítható.

7. Ábra Összesített innovációs teljesítmény- és változás (2005)

Forrás: European Innovation Scoreboard, 11.o.

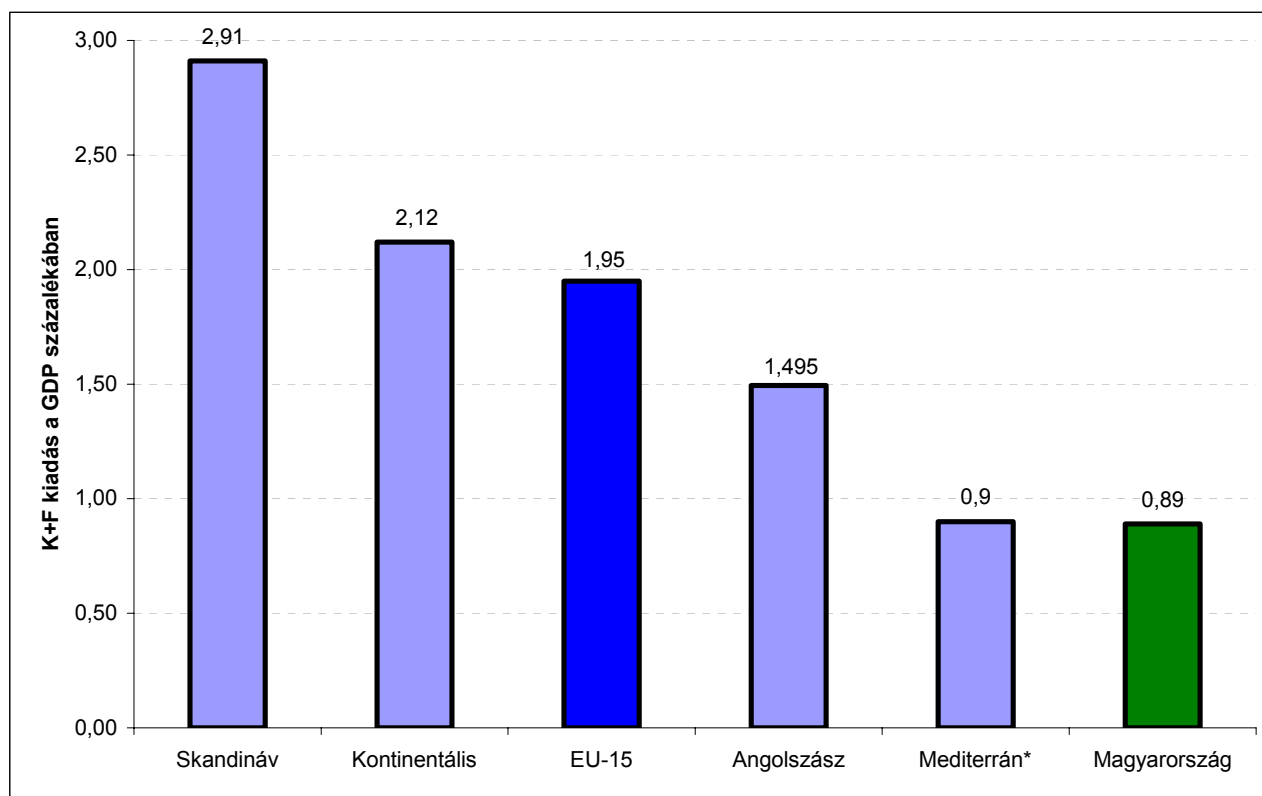
Magyarország a feldolgozóipar közepes-csúcs technológiájú és csúcs-technológiájú szektorában foglalkoztatottak arányát (EU átlag 125 százaléka), a csúcs technológiai export részarányát (EU átlag 122 százaléka) az IKT kiadások arányát (EU átlag 113 százaléka) az innovatív kis és középvállalatok együttműködési képességét (EU átlag 285 százaléka) és az üzleti szektor által finanszírozott egyetemi K+F arányát (EU átlag 179 százaléka) illetően haladja meg az EU 25-ök átlagát. Megállapítható, hogy az uniós átlagot meghaladó mutatók többnyire input jellegűek. Az innovációs output-ra jellemző mutatókban, különösen a szabadalmi teljesítmény tekintetében Magyarország igen jelentős lemaradásban van.³²

³¹ A következő felsorolás csak a jelen tanulmányban vizsgált európai uniós országokat tartalmazza.

³² http://www.trendchart.org/ScoreBoards/Scoreboard2005/pdf/Annex_F_HU.pdf

Az Európai Bizottság szerint Magyarország előtt álló fő kihívás, hogy csökkentse az innováció elterjesztése előtt álló akadályokat, több embert vonjon be az élethosszig tartó tanulásba és növelje az innovációra fordított kiadásokat. A másik fő kihívásnak Európai Innovációs Eredmény-táblázat szerzői a reáلتudományok területén végzetek és mérnöki diplomát szerzettek számának növelését nevezik, továbbá azt, hogy Magyarországon tovább növekedjenek a kutatási és fejlesztési ráfordítások az üzleti életben.

8. Ábra K+F kiadások a GDP százalékában 2004

* Mediterrán országok átlaga 2003-as adatok alapján

Forrás: Eurostat

A lisszaboni stratégia fontos célja, hogy a K+F kiadások az EU átlagában 2010-re ériék el a GDP 3 százalékát. A skandináv modell országai a fenti mutató tekintetében a többi vizsgált országnál sokkal jobban teljesítenek. (lásd 8. számú ábra) A skandináv országokban a GDP arányos K+F kiadások átlagosan 2,91 százalékot tettek ki 2004-ben. A kutatás fejlesztési kiadások volumenét illetően a kontinentális modell valamivel az EU átlaga felett teljesít, míg az angolszász modell a 1,5 százalékot sem éri el. Sajnos Magyarország GDP arányos K+F mutatója 0,89 százalékos értékével leginkább a mediterrán modell országainak teljesítményének felel meg.

AZ IKT SZEKTOR ÉS ÁLLAMI SZEREPVÁLLALÁS SKANDINÁV MÓDJA FINN PÉLDA ALAPJÁN

A politikai, gazdasági és társadalmi trendek jelentős változásokat kényszerítenek ki az államháztartások vonatkozásában, elsősorban a szociális rendszerek újragondolása, az állami szolgáltató és termelő szektor átszervezése és a hatékonyság növelése területén.

Ezen változások egyik legjelentősebb hajtóereje és eszköze az információs kommunikációs technológia (IKT), amely képes biztosítani az államháztartás átláthatóbb, gyorsabb és felhasználóbarát működését.

Nagyon fontos, hogy az állam nem a masszív bürokrácia megtestesítője, valamint a transzparens és egyenlő bánásmód képviselője legyen, hanem aktív szerepet is vállaljon az IKT fejlesztésekben, piacok teremtésében, amelyeknek kedvező hatásai a gazdaság egészére kiterjednek.

A skandináv modell internet penetráció és e-szolgáltatások tekintetében élvonalas. Ez két irányba fejti ki hatását, hiszen azon túl, hogy javítja a szolgáltatások minőségét, erős lökést adhat a hazai hightech (hardver és szoftver) iparágnak, amennyiben létezik olyan.

Az IKT pozitív hatásait mutatja be az Európai Központi Bank egy 2005 októberében megjelent tanulmánya.³³ Annenkov és Madaschi kutatási szerint az 1990-es évek második fele óta az Európai Unió skandináv államaiban, különösképpen Svédországban és Finnországban az Unió más országaihoz viszonyítva sokkal jelentősebben nőtt a munka termelékenysége.

Munkatermelékenység növekedését a tőkeintenzitás növekedése és a TFP növekedése okozza. Míg a tőkeintenzitás növekedése (capital deepening) a fizikai tőke javak használatában bekövetkezett változásokat mutatja, addig a TFP (a teljes- vagy multi-tényezős termelékenység) a hatékonyság javulásának hatását tükrözi (pl. termékfejlesztésben elért innovációk, szervezeti változások hatása).

A fent említett tanulmány szerzői a munka termelékenységének növekedését magyarázó tényezők vizsgálata során az alábbi következtetésekre jutottak:

Finnországban 1996 és 2002 között az IKT-t előállító feldolgozóipari ágazatoknak³⁴ volt a legnagyobb szerepe a nemzetgazdasági szinten mért munkatermelékenység növekedésében, ennek a szektornak a munkatermelékenység növekedésére gyakorolt hatása csaknem négyszer akkora volt, mint az euró-zóna más országaiban.

Svédországban és Dániában 1996 és 2002 között az IKT-t használó szolgáltató szektor³⁵ járult hozzá leginkább az összgazdasági szinten mért munkatermelékenység növekedéséhez.

Annenkov és Madaschi arra a következtetésre jut, hogy IKT növekedésre gyakorolt hatása attól függ, hogy valamely gazdaság szolgáltató szektorában mennyiben terjed el az IKT használata.

³³ Annenkov – Madaschi [2005]

³⁴ Távközlési berendezések gyártása, rádió- és televíziókészülék gyártás, műszergyártás, irodai gépek-számítógépgyártás.

³⁵ Nagykereskedelem, kiskereskedelem, pénzügyi közvetítés, kutatás-fejlesztés, jogi-, technikai- és PR szolgáltatások

Magyarország számára tanulságos lehet annak megismerése, hogy milyen tényezők játszottak szerepet a skandináv modell országaiban, amelyek segítségével képesek voltak élni az új technológiák által nyújtott lehetőségekkel.

IKT SEKTOR

1990 és 1993 között az egykori szovjet piacok összeomlásának hatására a finn gazdaság a második világháborút követő történetének legsúlyosabb recesszióján ment keresztül. Míg 1990-ben a munkanélküliségi ráta még 3-4%-os volt, a válság hatására 1994-re 16,6%-ra emelkedett. 1992 szeptemberében a Finn Nemzeti Bank feladta a finn márka árfolyamának rögzítését. A szabadon lebegő finn márka árfolyamának leértékelődése nagyban hozzájárult az 1993 után kibontakozó export vezérelte növekedésnek. A recessziót 1994-től követő fellendülés motorja kezdetben az export volt. 1995 és 2000 között a reál GDP növekedése évente átlagosan 4,5%-ot tett ki. Az 1994-ben megindult növekedés jelentősen átrendezte a finn gazdaság szerkezetét.³⁶ A fa- és papíripar részaránya mind a GDP-ben, mind az exportban fokozatos csökkenést mutatott, míg teljesen új iparágak emelkedtek ki. A kilencvenes évek második felében tapasztalható gyors gazdasági növekedés leginkább a távközlési szektor bővülésére támaszkodott.

A csúcstechnológiai iparágak nem egyik napról a másikra jelentek meg Finnországban. A távközlési és informatikai ágazat megerősödésében, nagy szerepe volt a tudatos finn iparpolitikának. Az 1986-ban létrehozott Tudomány- és Technológiapolitikai Kollégium mindvégig kiemelten kezelte az információ technológiai ágazatok fejlesztését. A tudatos ipar- és technológia politika mellett a távközlési szektor korai liberalizációja katalizátorként hatott a gyors technológiai fejlődésre. 1994-ben a finn távközlési piac megnyitása a verseny erősödését és szolgáltatások árának csökkenését hozta. Néhány évvel a piac liberalizációját követően már kialakulhatott a mobil távközlési szolgáltatások tömeges piaca, amely a távközlési termékek tesztelésére kiváló próbaterpnek bizonyult.³⁷

A Nokia látványos felemelkedése közvetlen hatással volt a finn gazdasági növekedés alakulására is. Az ETLA finn gazdaságkutató intézet számításai szerint 2000-ben a reál GDP rekord méretű 5,1%-os növekedéséhez a Nokia 1,6 százalékponttal járult hozzá.³⁸ 2000-ben a Nokia exportja 13 milliárd eurót tett ki. A transznacionális világvállalat adta a teljes finn áru és szolgáltatás kivitel 24%-át. A Nokia Finnországban közvetlenül 24 500 főt foglalkoztatott 2000-ben. A vállalat 2000-ben 1 milliárd eurónyi adót fizetett a finn államnak.³⁹ A cég finn alkalmazottainak hatvan százaléka a kutatás és fejlesztés területén tevékenykedik.

A skandináv modell sikerének kulcsa az alábbi tényezőkben rejlik:

- piacok liberalizációja, a szabályozási környezet egyszerűsítése,
- képzett munkaerő,
- magas K+F kiadások,
- kockázati tőke jelenléte.

³⁶ Eurostat, General economic background indicators

³⁷ Hirvonen [2004], 2. o.

³⁸ Hirvonen [2004], 5. o.

³⁹ OECD Economic Survey Finland, 2002, 21. o.

Dánia, Svédország és Finnország kis, nyitott és a világgazdaságba jól integrált gazdaságok. A piacszabályozási eszközök átláthatóak, a piacra jutás korlátai alacsonyak. Ez nagyrészt annak köszönhető, hogy már a 80-as évek végén 90-es évek elején jó néhány hálózati iparágat liberalizáltak. A vasút, a légi közlekedés, a postai- és távközlés szolgáltatások, az energia- és pénzügyi piacok liberalizációja korábban megtörtént, mint más európai országokban. A három ország közül Dániában a legrugalmasabb a munkaerőpiac szabályozása. Az 1990-es évek elejének recesszióját követően Finnországban és Svédországban is általánossá vált a határozott idejű munkaszerződések alkalmazása.

A skandináv modell országaiban a lakosság döntően magas iskolai végzettséggel rendelkezik. A középiskolák és egyetemek általában ingyenesek és a skandináv kormányok bőkezű ösztöndíjakban részesítik a kiemelkedő képességű hallgatókat. A hallgatói hitelek valamennyi felsőoktatásban tanuló hallgató számára igénybe vehetők.

Svédországban és Finnországban a 2004-es adatok alapján a GDP több mint 3,5%-át költik kutatásra és fejlesztésre. Dániában ez az arány valamivel alacsonyabb, de így is az uniós átlagot jóval meghaladja. Természetesen mindhárom országban a K+F kiadások nagyobb részét a magánszektor finanszírozza. Svédországban és Finnországban az Amerikai Egyesült Államokhoz hasonló a kockázati tőke bevonása az innovatív vállalkozások létrejöttét követő első években.

E-SKANDINÁVIA

A finn e-kormányzat kiépítésének vizsgálata számos tanulsággal jár Magyarország számára.⁴⁰

Az 1990-es évek elejétől Finnország elsőként kezdte terjeszteni az információs és kommunikációs technológiát gazdasága és államháztartása megújítása céljából.

A finn központi kormányzat vezető szerepet töltött be a tervezés, implementálás, fejlesztés és koordináció vonatkozásában. Hasonlóan a többi országgal azonban Finnországban is elkülönült és nem összehangolt formában valósultak meg az első lépések, mára azonban központi koordináció és decentralizált felelősség és megvalósítás⁴¹ jellemzi az állami szerepvállalást. A magán és non-profit szektor hozzájárulása is jelentős a e-kormányzás stratégiájának megalkotásában.

Az e-kormányzás fejlesztése összekapcsolódott az államháztartás általános reformjával, explicit komponensévé válva a reformfolyamatnak.⁴² A közigazgatás reformja a 90-es évek elején egy elszámoltatható, átlátható, rugalmasabb és jobban koordinált rendszert eredményezett. Párhuzamosan a kormányzat vizionálta az információs társadalom kiépítését, melynek eredményeképpen mind az állampolgárok, mind az üzleti szektor számára elérhetővé válnak annak hasznai. Az e-kormányzás kérdése így részévé vált egy széleskörű és több vetületű IKT stratégiának.

Az információs társadalom és az azon belül definiált e-szolgáltatások azonban számos akadállyal, nehézséggel szembesültek és szembesülhetnek:

- 1) Szabályozási problémákkal a folyamat elején, közben.

⁴⁰ IDABC eGovernance Observatory [2005], OECD e-Government Studies [2003] nyújtottak segítséget a fejezet megírásához.

⁴¹ A helyi és regionális kormányzati szint az elsődleges szolgáltató, így a gyakorlati megvalósítás elhelyezése indokolt.

⁴² Magyarország elkerülhetetlen államháztartási reformok előtt áll, amelyeket hasonlóan a finn példához célszerű összekapcsolni az e-szolgáltatások fejlesztésével.

- 2) Költségvetési nehézségek: pénzügyi- és procedurális természetű akadályok
- 3) Technológiai akadályok
- 4) A digitális megosztottság, minden dimenziójában

Az állami szerepvállalásnak tehát ezekre a területekre kellett kiterjednie.

BROADBAND

Finnország minden e-szolgáltatás (e-egészségügy, e-kormányzat stb.) terén a vezető államok között van Európában és a világban is. Ebben jelentős szerepet játszott az állami szerepvállalás is, kiemelten a digitális megosztottság területén.

Ha csak az e-kormányzati magánszemélyek számára nyújtott 12 szolgáltatást vesszük azok túlnyomó többsége a legmagasabb fokozatú sofisztikáltsággal működik.⁴³

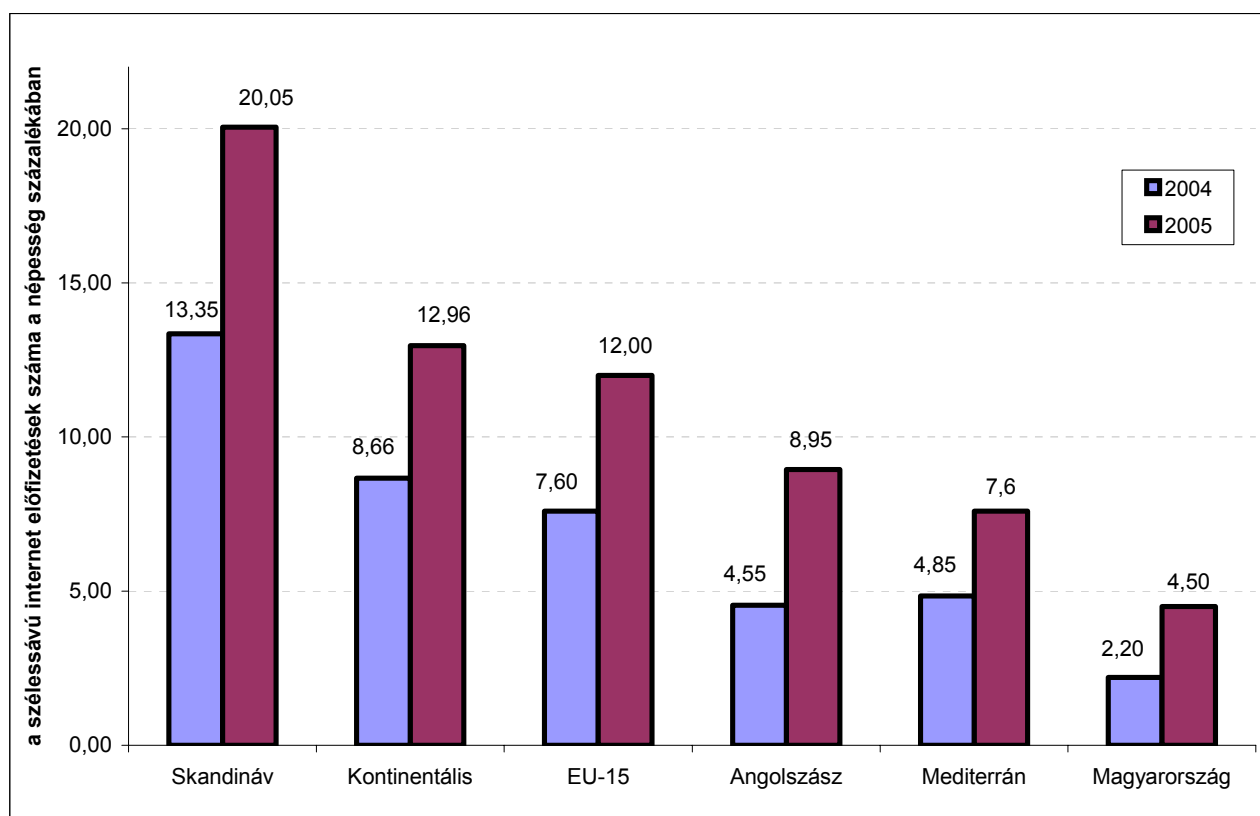
Ennek egyik titka a szélessávú internet elterjedtségének magas szintje. Finnország már 1978 óta jelentős szereplője az internettel és annak használatával kapcsolatos kutatásoknak, innovációknak és már nagyon korán, 1993-ban megalkotta az információs és kommunikációs technológiákkal kapcsolatos stratégiáját.

A finn IKT szektor lényege az alábbi pontokban foglalható össze, kapcsolódva némileg az előző alfejezethez is:

- dinamikus gazdasági és termelékenység növekedés, amelynek motorja az IKT iparágak (elsősorban NOKIA).
- a World Economic Forum (WEF) az információs társadalom fejlődési indexe (Network Rediness Index) alapján készített rangsorban, 2005-ben Finnország az 5. helyet foglalja el, míg Svédország a 8., Hollandia a 12. helyet. Dánia csak ebben az évben előzte meg Finnországot és lépett a 3. helyre.
- A 100 lakosra jutó szélessávú internet előfizetések száma eléri a 20-at. Ez azt jelenti, hogy a háztartások 95%-a hozzáfér valamilyen úton módon szélessávú internethez, ami lehetőséget biztosít az internet nyújtotta mindenfajta szolgáltatás igénybevételére.

⁴³ Ez azt jelenti, hogy a szolgáltatás kiépítettsége a 3. vagy 4. fázisban van, az ügyek elektronikus úton elintézhetőek. IDABC eGovernance Observatory [2005], 18-21. oldal.

9. Ábra A szélessávú internet penetrációs ráta alakulása 2004-2005

Forrás: Eurostat

A szélessávú internet elterjedését olyan kondíciók megléte segítette⁴⁴, mint:

- írni-olvasni tudók magas aránya
- jó minőségű és jól képzett munkaerő
- ún. „mérnöki társadalom” működése
- erőteljes fejlődési orientáció, a tudás alapú gazdaság kiépítésének stratégiája és állami szerepvállalása
- más kommunikációs technológia magas penetrációja (Finnország elsők között érte el az 50%-os mobiltelefon penetrációt)
- információs társadalom kiépítésére irányuló tevékenységekben (központi fejlesztési tervek keretében) széleskörű társadalmi részvétel

Az szélessávú internet penetráció drasztikus növekedésének legfőbb oka azonban az árak kedvező irányú alakulása volt. A 6. számú táblázat alapján az árak radikálisan csökkentek 2003-ban 22-40%-kal, míg 2004-ben 44-48%-kal. Ez, párosulva az amúgy is magas jövedelmekkel jelentős ösztönzést jelentett.

⁴⁴ Ilkka Tuomi [2005], 11. dia

7. Táblázat Finn szélessávú internet díjak alakulása 2003-2005

Típus	Átlagos havi díj, 2005.01. (EUR)	Árváltozás 2004-ben (%)	Árváltozás 2003-ban (%)
256/256	21	-48	-22
512/512	26	-46	-25
1000/512	33	-44	-40
2000/512	47	-48	n.a.

Forrás: Ilkka Tuomi (2005)

A finn példa vizsgálata alapján policy szempontból az alábbi területekre kell koncentrálni az állami szerepvállalást.

- Stratégiai szemlélet
- Terjeszteni kell a köztudatban az internet használat jelentőségét, lehetőségeit és hasznait, központi marketing útján az állampolgárok mindennapi életének részévé emelve az információs társadalom gondolatát
- Információs technológiai képzést erősíteni kell
- Deregulációt kell végrehajtani az internet szolgáltatók piacán (verseny növelés és árcsökkentés irányába)
- Árcsökkentés irányába kell lépéseket tenni
- K+F támogatása az IKT szektorban
- A szélessávú internet infrastrukturális feltételeinek terjesztését támogatni

KÖVETKEZTETÉSEK

A modellek statikus összehasonlítása és dinamikus szemléletű értékelése alapján a négy piacgazdasági és szociális modell közül a skandináv és az angol-szász modellek tűnnek a legsikeresebbnek a figyelembe vett szempontok alapján

Az állami szerepvállalás, a jövedelem újraelosztás mértéke, valamint a jóléti kiadások nagysága, azaz az állam mérete önmagukban nem jelentenek sikertelen gazdaságot. A skandináv modell kitűnő példája a hatékony és ugyanakkor méltányos szociális rendszer működtetésének, jelentős jövedelemátcsoportosítás útján. A piaci szemlélete az angolszász-modellhez áll közel abban az értelemben, hogy a torzító állami intervenciók száma minimális.

A hatékony állami szerepvállalás akkor valósul meg - a modellek vizsgálata alapján – ha az állam képes a központosított források hatékony felhasználására és az értéket pénzért (value for money) jellegű szolgáltatások nyújtására. Ezeket a célokat abban az esetben tudja megvalósítani az államháztartás, ha átlátható rendszereket működtet, vagyis kizárja a korrupciót és növeli az olyan jellegű szolgáltatásokat, amelyek csökkentik a korrupció lehetőségét. Erre legalkalmasabb eszköz az e-szolgáltatások minél szélesebb körűvé tétele.

A modellek összehasonlítása során Magyarország állami szerepvállalási és teljesítményértékelési vizsgálata is megtörtént. Viszonylag magas, kontinentális és mediterrán modell közötti összes bevétel alapján mért állami újraelosztás. GDP arányosan alacsony a jóléti kiadások szintje, amelynek szerkezete leginkább a kontinentális modellekéhez hasonlít, ami minőségileg alacsony hatékonyságú és magas méltányosságú szociális államot takar. Versenyképesség szempontjából országunk a mediterrán országokkal körülbelül azonos súlycsoportot képvisel, piaci filozófia alapján pedig a liberális és az intervencionista modell egyvelegét alkalmazza. Az állami szerepvállalás hatékonysága alacsony, hogyha Magyarország korrupciós indexét és az IT állami szolgáltatások gyenge kiépítettségét nézzük.

A lisszaboni indikátorok fényében, míg a termelékenység és a reál-növekedés tekintetében kedvező képet kapunk, addig a foglalkoztatottság és munkanélküliség vonatkozásában leginkább a mediterrán és kontinentális modellhez hasonló teljesítmény rajzolódik ki. Hasonló a helyzet a tudás-alapú gazdaság esetében is, ahol ugyan az input jellegű, uniós átlagot meghaladó mutatók tekintetében Magyarország jól áll, addig az output jellegűeknél igen rosszul, tehát egy kvázi IKT tranzit ország vagyunk. Ha a csak a K+F-re fordított kiadások arányát nézzük, Magyarország még a mediterrán átlagot sem éri el.

Az állami szerepvállalás skandináv módja követhető példa, amennyiben a magas újraelosztás párosul a hatékonyabb állam irányába tett lépésekkel, többek között az IKT irányultságú gazdaság és szolgáltató állam kiépítésével.

A skandináv állami szerepvállalás IKT területén megnyilvánuló gyakorlata – a jelentős fejlettségbeli és kulturális különbségek ellenére – számos tanulsággal jár Magyarország számára. A finn példa behatóbb vizsgálata azt mutatja, hogy az állami részről e-szolgáltatások és az információs társadalom infrastrukturális ellátottsága útján megnövelt IKT kereslet összekapcsolódva megfelelő nemzeti iparági fejlődéssel nem csak az IKT szektor számára járhat jelentős termelékenységi és növekedési haszonnal, de az állam működésének hatékonyabbá tételével az egész gazdaságban pozitív növekedési hatásokat eredményezhet.

A skandináv gazdaságok globalizációra adott sikeres válaszai közül a szélessávú internet és az e-szolgáltatások fejlesztése területén tett állami beavatkozás jellege az, amely hasznosítható elemként jelentkezhet a magyar állam számára.

Ennek fő elemei a következők. Terjeszteni kell a köztudatban az internet használat jelentőségét és hasznait (marketing). Deregulációt kell végrehajtani az internet szolgáltatók piacán (verseny növelés és árcsökkentés irányába). Árcsökkentés irányába kell lépéseket tenni. K+F támogatása az IKT szektorban. A szélessávú internet infrastrukturális feltételeit kell javítani. Mindezeket egy összefogó stratégia mentén kell megvalósítani széleskörű társadalmi aktivitással, az állampolgárok és a privát szektor oldaláról.

Magyarország elkerülhetetlen államháztartási reformok előtt áll, amelyeket mindenképpen célszerű lenne összekapcsolni az e-szolgáltatások erőteljes fejlesztésével, valamint a digitális megosztottság (digital divide) csökkentésével.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1) Annenkov, A. – Madaschi C. [2005]: Labour Productivity in the Nordic EU Countries – A Comparative Overview and Explanatory Factors 1980 – 2004, European Central Bank, Occasional Paper Series, No. 39 / October 2005
- 2) Augusztinovics M. [2005]: Népeség, foglalkoztatottság, nyugdíj, Közgazdasági Szemle, LII évf., 2005. május (429-447. o.)
- 3) Boeri, Tito [2002]: Let Social Policy Models Compete and Europe Will Win, Conference Draft – Subject to Change, Conference Hosted by the John F. Kennedy School of Government, April 2002
- 4) Boeri, Tito – Baldi, Simona [2005]: Convergence and Competition in Social Europe(s), Bocconi University and Fondazione Rodolfo Debenedetti, March 2005
- 5) eGovernment in Finland, IDABC eGovernment Observatory, November 2005
- 6) European Innovation Scoreboard [2005]: <http://www.abe-bao.be/ContentFiles/9299f507-5e4f-4d42-a5a5-1ea00c83cd95.pdf>
- 7) Fazekas K. - Koltay J [2005]: Munkaerőpiaci tükrök, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2005
- 8) Frigyesi V. - Kapolyi L. [2005]: Szociálpolitika az Európai Unióban, Közgazdasági Szemle, LII évf., 2005. március (289-305. o.)
- 9) Gács J. [2005]: A lisszaboni folyamat – egy hosszú távú stratégia rejtélyei, elméleti problémái és gyakorlati nehézségei, Közgazdasági Szemle, LII évf., 2005. március (205-203. o.)
- 10) Hirvonen, T. [2004]: From Wood to Nokia: The Impact of the ICT Sector in the Finnish Economy, ECFIN Country Focus, Volume 1, Issue 11, 2004. június 4., Európai Bizottság
- 11) Kornai János [2004]: Mit tanulhatnak a poszt-szocialista átalakulás útjára lépő országok az átmenet eddigi tapasztalataiból? Közgazdasági Szemle, LI. évf., 2004. október (899-923. o.)
- 12) Krugman, Paul R. [1994]: Competitiveness: A Dangerous Obsession, Foreign Affairs, Vol. 73., No. 2, March/April 1994 (28-45. o.)
- 13) Dr. Lengyel Balázs – Dr. Gellérné dr. Lukács Éva – Rézműves Judit [2003]: Az Európai Unió polgárainak szociális biztonsága – Szociálpolitika és foglalkoztatás, Európai Füzetek 14. Szakmai összefoglaló a magyar csatlakozási tárgyalások lezárt fejezeteiből, 2003
- 14) Lisbon Revisited – Finding a New Path for European Growth, EPC Working Paper No. 8., March 2004
- 15) OECD Economic Survey Finland, 2002
- 16) OECD e-Government Studies: e-Government in Finland, November 2003

- 17) The Nordic Model: A Recipe for European Success?, EPC Working Paper No. 20., September 2005
- 18) Tuomi, Ilkka [2005]: Korea and Finland, A Comparative Analysis of Broadband Diffusion Factors, FISTERA Final Conference, Sevilla, 16 June 2005
- 19) Rapkin, David P.; Avery, William P. (szerk.) [1995]: National Competitiveness in a Global Economy, Lynne Rienner, London, 1995
- 20) Sapir, Andre [2005]: Globalisation and the Reform of European Social Models, Background document for the presentation at ECOFIN Informal Meeting in Manchester, Bruegel Institute, September 2005